

Comunicació i informació

Report elaborat sota la coordinació
de Josep Maria Casasús i Guri,
amb la col·laboració de Daniel E. Jones, Lluís Codina Bonilla,
Alfons Medina Cambon i Maria Macario Serrano

SUMARI

Abreviacions	1377
Resum	1379
1. Metodologia	1381
2. Oportunitats	1382
3. Entorn institucional	1383
4. Professionalització i difusió de la recerca	1388
5. Resultats	1389
6. Conclusions	1405
Bibliografia	1407
Annexos	1407

ABREVIACIONS

€	euro	ÒLIBA	On Line Information Background Applications
CAC	Consell de l'Audiovisual a Catalunya	R+D	recerca i desenvolupament
CEDIC	Centre d'Investigació de la Comunicació	R+D+I	recerca, desenvolupament i innovació
CEOIE	Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport	UAB	Universitat Autònoma de Barcelona
CERC	Centre d'Estudis i Recursos Culturals	UB	Universitat de Barcelona
CSIC	Consell Superior d'Investigacions Científiques	UdG	Universitat de Girona
DURSI	Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació	UIC	Universitat Internacional de Catalunya
FI	factor d'impacte	UNESCO	Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura
FUNDESCO	Fundació per al Desenvolupament de la Funció Social de les Comunicacions	UNICA	Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual
IEC	Institut d'Estudis Catalans	UOC	Universitat Oberta de Catalunya
InCom	Institut de la Comunicació	UPC	Universitat Politècnica de Catalunya
IORTV	Institut Oficial de Radiodifusió i Televisió	UPF	Universitat Pompeu Fabra
ISI	Institute for Scientific Information	URJC	Universitat Rey Juan Carlos
IUA	Institut Universitari de l'Audiovisual	URL	Universitat Ramon Llull
MBA	màster en direcció i administració d'empreses	URV	Universitat Rovira i Virgili
		UVic	Universitat de Vic

RESUM

La conformació del camp acadèmic de la comunicació i la informació socials a Catalunya (com al conjunt espanyol) ha estat més lenta que a la resta d'Europa i, naturalment, que als Estats Units i a Alemanya. La raó és comprensible si es té en compte el llarg període franquista, que no va afavorir, precisament, el desenvolupament de la recerca en aquest camp, molt vulnerable a les intervencions dels poders dictatorials, encara que en el primer terç de segle ja s'haguessin publicat alguns textos doctrinals d'interès, sobretot en els camps de la premsa i l'opinió pública, i, en menor grau, en els de la cinematografia, la radiodifusió, el disseny i la publicitat.

De totes maneres, l'arrencada actual de la investigació acadèmica específica catalana és posterior al franquisme —particularment l'enregistrada als anys vuitanta i noranta—, sobretot gràcies a la consolidació de les facultats de ciències de la informació o de la comunicació que s'han implantat pel país. Malgrat tot, a causa del nombre d'institucions, persones, recursos, recerques i editors, i del poder polític centralitzat, Madrid ha estat tradicionalment el principal pol de l'Estat en el camp de la comunicació i la informació.

Aquesta situació ha determinat que Catalunya s'hagi trobat quasi sempre amb un cert desavantatge respecte a Madrid —encara que molt millor situada que la resta de comunitats autònomes espanyoles— per a la realització de qualsevol tipus d'estudi de caràcter empíric o aplicat que requereixi grans inversions en recursos tècnics i humans, especialment en aquells relacionats amb les noves tecnologies de la informació.

A partir de la transició política i de la restauració de la Generalitat, Catalunya ha desenvolupat els seus propis mitjans de comunicació audiovisual, fruit de la seva vitalitat social i també amb la finalitat d'afermar l'autogovern i reafirmar la identitat nacional, que s'havia vist molt amenaçada durant quaranta anys de règim franquista.

Per aquests i altres motius, des de finals dels anys setanta hi ha un gran interès en els ambients culturals, intel·lectuals, acadèmics i polítics per consolidar un sistema comunicatiu propi —de televisió, cinema, ràdio i premsa, principalment— que no depengui d'instàncies exteriors i que, sobretot, promogui la cultura catalana i generalitzi (i normalitzi) l'ús de la llengua pròpia.

Com ja s'ha dit, la primacia de Madrid en la promoció oficial i en la gestió assistida de recursos, i en la definició de les polítiques de comunicació i de recerca, sumada a les necessitats de Catalunya per retrobar-se, reconèixer-se i autoafirmar-se en el redreçament cívic i social, ha determinat en gran manera els estudis d'aquesta especialitat que s'han anat realitzant en aquesta nació en els darrers anys.

Les institucions catalanes dedicades a l'estudi dels diferents àmbits de la comunicació i la informació han sofert uns canvis importants al llarg dels anys noranta, ja que s'han consolidat i n'ha augmentat considerablement el nombre, sobretot en el cas de les institucions de docència.

A començament de la dècada, només hi havia la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), però gradualment s'ha anat diversificant l'oferta docent i, l'any 2003, hi ha altres universitats amb facultats i departaments especialitzats en aquests estudis: Universitat Pompeu Fabra (UPF), Universitat Ramon Llull (URL), Universitat de Barcelona (UB) i Universitat Internacional de Catalunya (UIC), entre les més importants.

Conseqüentment, com a mínim s'ha duplicat no només el nombre d'estudiants de primers cicles d'aquestes especialitats, sinó que també ha augmentat considerablement el nombre de professors dedicats a tasques docents i de recerca en les diverses branques de la comunicació i la informació.

En aquests moments a Catalunya hi ha més de tres-cents doctors en alguna de les especialitats de la comunicació i la informació, preferentment en periodisme.

Entre les revistes científiques i acadèmiques, destaca *Anàlisi*, fundada l'any 1980 a la UAB, amb onze números publicats entre el 1996 i el 2002. La Societat Catalana de Comunicació, filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), va fundar l'any 1989 la revista *Periodística*, que en el període estudiat ha publicat, amb la col·laboració de la UPF, dos números dedicats als estudis sobre teoria i història del periodisme.

Des dels anys vuitanta s'ha produït una expansió important —tant qualitativa com quantitativa— dels estudis sobre comunicació i informació, d'acord amb l'evolució política, social, econòmica i cultural del país, i amb el desenvolupament dels propis sistemes mediàtic i cultural.

Aquest apogeu obeeix a una sèrie de causes diverses, entre les quals es poden apuntar les següents: consolidació de les llibertats públiques, transformacions tecnològiques, aparició de nous béns i serveis mediàtics, i creixement del mercat comunicatiu, sobretot per l'aparició i multiplicació de la televisió privada i la irrupció del fenomen multimèdia i d'Internet.

Conseqüentment, s'ha produït un major interès social per aquests temes i un augment de la demanda per part de joves interessats a dedicar-se a algunes de les especialitats de la comunicació i de la informació. De manera paral·lela, la universitat catalana s'ha transformat i ha exigit al seu personal docent una major especialització i dedicació acadèmica, i li ha demanat la realització de treballs d'investigació per poder consolidar la seva situació laboral o la seva carrera acadèmica.

Aquests fenòmens de caràcter divers i heterogeni han provocat un creixement numèric i una major professionalització per part dels investigadors catalans. Com a resultat, s'ha produït un augment del nombre de treballs de recerca de doctorat i de tesis doctorals, una proliferació de tot tipus de congressos, jornades i simposis, una major edició de llibres especialitzats i, com s'ha vist, l'aparició i consolidació d'algunes revistes acadèmiques.

Entre els diferents sectors comunicatius analitzats en l'ampli ventall que componen els fenòmens comunicatius i informatius, destaquen, pel nombre de referències existents entre el 1996 i el 2002, els massius, com ara la cinematografia, la televisió, el sistema mediàtic en el seu conjunt, la premsa i la radiodifusió, a més de nous mitjans tecnològics com ara Internet i el multimèdia, i altres llenguatges tradicionals com ara la publicitat comercial i la propaganda política.

En relació amb les principals disciplines i especialitats científiques bàsiques d'anàlisi dels fenòmens comunicatius i informatius, destaca —a gran distància de la resta— la història especialitzada, seguida per la tecnologia de la informació, la periodística, la política de la comunicació, la semiòtica i la sociologia de la comunicació.

Les universitats més actives en la recerca en tots aquests àmbits i sectors són la UAB i la UPF.

L'escassa presència internacional de la recerca catalana en comunicació i en informació es pot atribuir, bàsicament, al fet que els investigadors catalans prefereixen publicar en la seva llengua i sobre aspectes de la realitat comunicativa que afecten la pròpia comunitat i la pròpia cultura, i que el criteri de consideració sobre què és una publicació científica per part de l'Institute for Scientific Information (ISI) és clarament favorable a les publicacions en llengua anglesa i editades per organismes anglosaxons.

En el període objecte d'aquest report, algunes perspectives teòriques s'han anat desenvolupant força, com són els casos de la tecnologia de la informació, la política i estructura de la comunicació, la història de la premsa i del cinema, la periodística, la sociosemiòtica i les anàlisis de contingut, a més de la publicitat, les relacions públiques, la comunicació institucional i empresarial, la comunicació científica i el disseny periodístic.

També es pot concloure que la investigació sobre els fenòmens comunicatius i informatius a Catalunya està especialment centrada en el sistema mediàtic. Això és així a causa dels condicionants que hi ha en la mateixa creació i evolució de les facultats universitàries específiques, dedicades a la formació professional de comunicadors socials. Aquest fet ha afavorit, per exemple, els estudis hemerogràfics, històrics i d'anàlisis de contingut, d'audiències i d'efectes dels mitjans.

El balanç dels últims anys d'investigació sobre comunicació i informació a Catalunya és força positiu —sobretot des del punt de vista quantitatiu—, i els resultats dels diferents tipus d'anàlisis realitzades són plenament homologables amb els de qualsevol altre país d'Occident. Però encara queden molts àmbits i perspectives teòriques per estudiar, així com diversos períodes històrics per cobrir.

Catalunya ha canviat molt al llarg dels darrers anys noranta. Ara ens trobem davant d'una societat més moderna, dinàmica, multicultural i multiètnica, més integrada dins la Unió Europea, però també dins dels processos de concentració econòmica i de transnacionalització, amb un sistema mediàtic molt més desenvolupat i diversificat (encara que a la vegada més dependent d'instàncies exteriors) i amb uns processos en curs de digitalització de tot l'entramat tecnològic del país.

1. METODOLOGIA

En aquest report es presenta una panoràmica de l'evolució de la investigació en el camp acadèmic de la comunicació i la informació d'abast social a Catalunya en el període comprès entre els anys 1996 i 2002, ambdós inclosos, i s'expliquen quins han estat els canvis que s'han donat en els actors protagonistes: les institucions —docència, documentació, recerca i revistes acadèmiques— i els teòrics de les diferents branques,¹ amb especial èmfasi en els llibres, els articles acadèmics, les tesis doctorals i els treballs de recerca de doctorat.

Per tal de preparar aquest report, es va procedir a definir un conjunt d'àmbits i sectors. Els *àmbits* són les diverses disciplines o els marcs teòrics des dels quals s'estudia la comunicació. Però, a més a més d'enfocaments o d'aproximacions des de diverses perspectives teòriques, el fenomen de la comunicació es pot estudiar a partir dels diversos *sectors* que el conformen; d'aquí la doble perspectiva utilitzada en aquest report.

En concret, després d'una sèrie d'anàlisis inicials i mitjançant refinaments successius, es va arribar a establir la llista d'àmbits teòrics i de sectors de la comunicació que s'indica en les dues taules que es presenten a continuació (taules 1 i 2), amb les categories internes ordenades alfabèticament.

Com es pot veure, es va determinar un grup de disset àmbits o aproximacions teòriques i de dotze sectors en els quals s'articula l'activitat comunicativa. És evident que, en els dos casos, es tracta d'un nombre discrecional. No seria difícil establir una llista amb qualsevol altre nombre més ampli o més reduït. Únicament seria qüestionat o bé de preparar una classificació de «gra» més gruixut (i aleshores, per exemple, els àmbits 07 i 08 es podrien considerar un de sol), o bé d'utilitzar una classificació de gra més fi (i aleshores, disciplines com la 16 es podrien subdividir en diverses especialitats). El mateix raonament es podria repetir en relació amb els sectors.

Per tant, la raó per la qual finalment es va optar per aquest conjunt concret d'àmbits va ser per motius operatius. Atesa la producció científica habitual en el camp de la comunicació, va semblar oportú en els dos casos optar per unes classificacions

que mantenen un equilibri adequat als objectius d'anàlisi d'aquest report.

A partir d'aquesta doble classificació del fenomen comunicatiu, es va procedir a realitzar una sèrie d'estudis de la producció científica, considerada principalment en forma d'articles, llibres, treballs de doctorat i tesis doctorals. Aquesta producció fou analitzada d'acord amb diversos paràmetres que es presenten més endavant.

Igualment, es va fer una anàlisi de les característiques de les diverses ofertes docents de les universitats catalanes en primer, segon i tercer cicle, i també es van analitzar les característiques de les unitats de recerca del sector (departament, instituts, etc.).

TAULA 1
Àmbits teòrics en els estudis de la comunicació

Núm.	Denominació
01	Anàlisi de continguts
02	Didàctica de la comunicació
03	Disseny audiovisual
04	Disseny gràfic
05	Documentació periodística
06	Dret de la comunicació
07	Economia de la comunicació
08	Estructura de la comunicació
09	Ètica i deontologia de la comunicació
10	Història de la comunicació
11	Periodística
12	Polítiques de comunicació
13	Psicologia de la comunicació
14	Semiòtica
15	Sociologia de la comunicació i estudis de gènere
16	Tecnologies de la informació (usos socials)
17	Teoria de la comunicació

1. Avaluacions anteriors sobre la investigació a Catalunya es poden trobar en els textos de GIREU (1989), CASASÚS (1993, 2002), ESPINET i BURUNAT *et al.* (1993), BERRIO *et al.* (1997), GINER *et al.* (1997), JONES (1997), JONES i BARÓ (1997) i JONES (2000).

TAULA 2
Sectors de la comunicació

Núm.	Denominació
01	Cinema
02	Editorial
03	Fonografia
04	Internet
05	Multimèdia
06	Premsa
07	Publicitat
08	Ràdio
09	Relacions públiques
10	Telecomunicacions
11	Televisió
12	Videografia

Es va estudiar la presència de publicacions d'autors d'institucions catalanes en bases de dades. En concret, es va escollir una base de dades internacional (l'ISI, als Estats Units) i una base de dades espanyola (el Consell Superior d'Investigacions Científiques [CSIC]) per tal de disposar d'elements de comparació de la presència en el context espanyol i internacional. En els dos casos, es tracta de les bases de dades de referència en àmbit internacional i espanyol, respectivament.

Es va demanar a vint-i-dos experts en comunicació de les diverses universitats catalanes la seva opinió sobre l'estat de la recerca en comunicació a Catalunya.

Finalment, s'han considerat diversos estudis i publicacions sobre els estudis en comunicació, i també s'han utilitzat les diverses fonts d'informació posades a l'abast d'aquest equip per part de l'IEC.

Va caldre també, per tal de poder preparar alguns dels indicadors utilitzats aquí, determinar a qui hauríem de considerar autor o investigador català. Després d'una fase inicial de debat, aquest equip va considerar que, a efectes d'aquest report, convenia adoptar la següent definició d'autor o d'investigador català: la persona que desenvolupa la seva activitat principal en una unitat de recerca (per exemple, una universitat) de Catalunya. Aquest criteri ens permet obviar el lloc de naixement de l'autor i centrar-nos en el lloc en el qual desenvolupa el seu treball. Atesa la naturalesa d'aquest report, que intenta determinar l'estat de la recerca en comunicació a Catalunya, ens ha semblat que era la definició més oportuna.

No s'han inclòs dades de centres de recerca d'altres àrees de coneixement malgrat que despleguin línies d'investigacions afins, com és el cas de l'Institut de Lingüística Aplicada de la UPF en el camp de l'anàlisi del discurs.

2. OPORTUNITATS

La conformació del camp acadèmic de la comunicació i la informació socials a Catalunya (com al conjunt espanyol) ha estat més lenta que a la resta d'Europa i, per descomptat, que als Estats Units i a Alemanya. La raó és comprensible si es té en compte el llarg període franquista, que no va afavorir, precisament, el desenvolupament de la recerca en aquest camp, molt vulnerable a les intervencions dels poders dictatorials, encara que en el primer terç de segle s'haguessin publicat ja alguns textos doctrinals d'interès, sobretot en els camps de la premsa i de l'opinió pública i, en menor mesura, en els de la cinematografia, la radiodifusió, el disseny i la publicitat.

De totes maneres, l'arrencada actual de la investigació acadèmica catalana és posterior al franquisme —particularment els anys vuitanta i noranta—, sobretot gràcies a la consolidació de les facultats de ciències de la informació o de la comunicació que s'han anat implantant pel país.

A causa del nombre d'institucions, persones, recursos, recerques i editors, i del poder polític centralitzat, Madrid ha estat tradicionalment el principal pol de l'Estat en el camp de la comunicació i la informació. S'hauria de recordar, a títol indicatiu, la tasca desenvolupada en els darrers anys per algunes institucions clau com ara la Universitat Complutense de Madrid, la Fundació per al Desenvolupament de la Funció Social de les Comunicacions (FUNDESCO)/Fundación Telefónica o l'Institut Oficial de Radiodifusió i Televisió (IORTV), i per tot tipus d'instituts privats especialitzats en màrqueting comunicacional —estudis d'audiència i inversions publicitàries—, productors d'informació comercial de valor estratègic.

Aquesta situació ha determinat que Catalunya s'hagi trobat quasi sempre amb un cert desavantatge respecte a Madrid —encara que molt millor situada que la resta de comunitats autònomes espanyoles— per a la realització de qualsevol tipus d'estudi de caràcter empíric o aplicat que requereixi grans inversions en recursos tècnics i humans, especialment en aquells relacionats amb les noves tecnologies de la informació.

A partir de la transició política i la restauració de la Generalitat, Catalunya ha desenvolupat els seus propis mitjans de comunicació audiovisual, fruit de la seva vitalitat social i també amb la finalitat d'afermar l'autogovern i reafirmar la identitat nacional, que s'havia vist molt amenaçada durant quaranta anys

de règim franquista. Per aquests i altres motius, des de finals dels anys setanta hi ha un gran interès en els ambients culturals, intel·lectuals, acadèmics i polítics per consolidar un sistema comunicatiu propi —de televisió, cinema, ràdio i premsa, principalment— que no depengui d'instàncies exteriors i que sobretot promogui la cultura catalana i generalitzi (i normalitzi) l'ús de la llengua pròpia.

Com ja s'ha dit, la primacia de Madrid en la promoció oficial i en la gestió assistida de recursos i definició de les polítiques de comunicació i de recerca, sumat a les necessitats de Catalunya per retrobar-se, reconèixer-se i autoafirmar-se en el redreçament cívic i social, ha determinat en gran mesura els estudis d'aquesta especialitat que s'han anat realitzant en aquesta nació en els darrers anys. Per això, de manera preferent s'han inclinat per perspectives de caràcter nacional, regional i local, en una proporció molt superior als esforços que s'han dedicat, per exemple, a l'anàlisi de la realitat espanyola, europea, americana o internacional.

3. ENTORN INSTITUCIONAL

3.1. Canvis a les institucions

3.1.1. Augment quantitatiu de la docència

Les institucions catalanes dedicades a l'estudi dels diferents àmbits de la comunicació i la informació han sofert uns canvis importants al llarg dels anys noranta, ja que s'han consolidat i n'ha augmentat considerablement el nombre, sobretot en el cas de les institucions de docència. Al començament de la dècada només existia la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, que des del 1992 ofereix tres especialitats: periodisme, comunicació audiovisual i publicitat-relacions públiques.

Però, gradualment s'ha anat diversificant l'oferta docent i l'any 2003 hi ha altres universitats amb facultats també especialitzades en aquests estudis: periodisme i comunicació audiovisual a la UPF; periodisme, comunicació audiovisual i publicitat-relacions públiques a la URL; comunicació audiovisual a la UB, i periodisme a la UIC, entre les més importants.

Conseqüentment, com a mínim s'ha duplicat no només el nombre d'estudiants de primer, segon i tercer cicle d'aquestes especialitats, sinó que també ha augmentat considerablement el nombre de professors dedicats a temps complet o parcial a tasques docents en les diferents branques de la comunicació i la informació. Així mateix, molts professors —sobretot els més joves— han accedit als cursos de doctorat i alguns d'ells han obtingut el grau de doctor o estan en vies de fer-ho (a la taula 3 i

la figura 1 següents queda recollida l'oferta d'aquest tipus d'estudis en el curs 2002-2003).

D'altra banda, han continuat la seva tasca altres centres universitaris catalans dedicats a la docència en alguna de les facetes de la comunicació: fotografia i vídeo, a la Facultat de Belles Arts de la UB; història del cinema, a les facultats de geografia i història de la UB, de la UAB i de la Universitat de Girona (UdG); relacions públiques, a les escoles universitàries de relacions públiques de la UB i de la UdG, i documentació (que s'ha diversificat molt) ha adquirit el rang de llicenciatura i ara s'imparteix a la UB, UAB i Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Al mateix temps, altres especialitats, com ara la psicologia, la sociologia, la pedagogia de la comunicació i la comunicació científica, han entrat a la universitat catalana, sobretot a les facultats d'aquestes especialitats.

Paral·lelament, en diverses facultats de ciències de la comunicació, així com en d'altres de les esmentades, es poden cursar estudis de postgrau, tant de màster —en diferents especialitats— com de doctorat, i en aquests moments hi ha a Catalunya més de tres-cents doctors en alguna de les especialitats de la comunicació i la informació, preferentment periodisme (Jones, 2000).

L'oferta de màsters és actualment força abundant a la universitat catalana. Entre d'altres poden citar-se els següents: Comunicació interactiva: telecomunicacions i multimèdia, Comunicació empresarial i institucional, Teoria i pràctica del documental creatiu, Escriptura per a la televisió i el cinema, i Comunicació i educació (a la UAB); Periodisme, Direcció de comunicació en les organitzacions i Comunicació digital en les organitzacions (a la UB); Comunicació empresarial: especialitat tecnologies digitals, Comunicació científica, i Direcció d'empreses de comunicació i grups multimèdia (a la UPF), i Gestió d'empreses de comunicació (a la URL) (taula 4).

3.1.2. Evolució dels recursos documentals

Els anys noranta s'ha produït a Catalunya un relleu d'antigues institucions documentals i se n'han creat de noves, encara que també se n'han tancat d'altres que s'havien fundat anteriorment. Quant a les biblioteques, la més important del país continua sent la Biblioteca de Ciències de la Comunicació de la UAB (amb gairebé cinquanta mil volums de llibres i més de vuit-cents títols de revistes especialitzades), encara que se n'han anat creant d'altres a les noves facultats (sobretot les de la UPF i la URL).

Altres biblioteques especialitzades han estat potenciades, com és el cas de la del Col·legi de Periodistes de Catalunya, la del Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC, dependent de la Diputació de Barcelona) i la del Centre d'Estudis Olímpics i

TAULA 3
Oferta docent de primer, segon i tercer cicle en comunicació social de les universitats de Catalunya (curs 2002-2003)

Universitat	1r i 2n cicle	3r cicle (doctorat)	Total
UAB	Comunicació audiovisual Periodisme Publicitat i relacions públiques	Comunicació audiovisual i publicitat Periodisme i ciències de la comunicació Percepció, comunicació i temps Psicologia de la comunicació: interaccions educatives	7
UB	Cinema i audiovisuals Publicitat i relacions públiques Comunicació audiovisual	Art i representació. Expressió i comunicació visual Art, territori i cultura del mèdia Lingüística i comunicació	6
UPF	Periodisme Comunicació audiovisual	Doctorat en comunicació social	3
UdG	Graduat en realització audiovisual i multimèdia Publicitat i relacions públiques	Tecnologies de la informació	3
UOC	Comunicació audiovisual	Societat de la informació i el coneixement	2
URV	Publicitat i relacions públiques	—	1
URL	Comunicació audiovisual Periodisme Publicitat i relacions públiques	Comunicació i humanitats Política, mèdia i societat	4
UIC	Periodisme	—	1

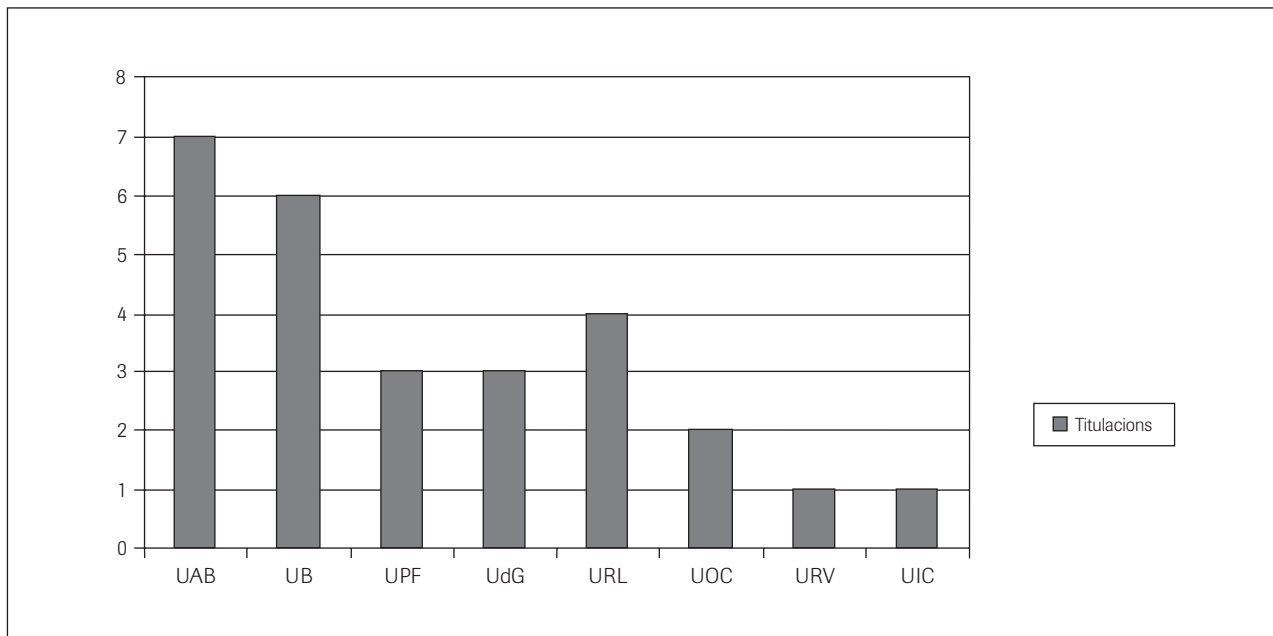

FIGURA 1. Oferta docent agregada (1r, 2n, 3r cicle) en comunicació social de les universitats de Catalunya (curs 2002-2003).

TAULA 4

Oferta docent de postgrau en matèries relacionades amb la comunicació en universitats de Catalunya (2002-2003)

a) Universitat Autònoma de Barcelona (<http://www.uab.es>)

Diplomatures de postgrau	Cursos d'especialització	Màsters d'especialització
<ul style="list-style-type: none"> – Comunicació creativa – Comunicació i estratègia política – Fotoperiodisme – Internet per a empreses i publicitat – La comunicació dels conflictes i la pau – Producció i gestió de la comunicació local 	<ul style="list-style-type: none"> – Comunicació i educació – Direcció de comunicació empresarial i institucional – Direcció i gestió d'empreses radiofòniques – Escriptura per a la televisió i el cinema – Gestió de la comunicació política i electoral – Imatge digital: especialitat fotografia – Màster internacional d'animació audiovisual – Pedagogia i comunicació interculturals – Tecnologies de la informació geogràfica – Teoria i pràctica del documental creatiu 	<ul style="list-style-type: none"> – Curs d'especialització en Comunicació corporativa – Implementació de la tecnologia digital en la pràctica de la fotografia

b) Universitat de Barcelona (<http://www.ub.edu>)

Postgraus i màsters (ciències humanes i socials)

- Antropologia i comunicació audiovisual
- Cultura històrica, comunicació i noves professions
- Estudis sobre la cultura visual
- Expressió, comunicació i llenguatges a la pràctica educativa. Creació de projectes

Adicionalment, hi ha diverses ofertes sobre comunicació en la secció de formació contínua-formació oberta

c) Universitat Pompeu Fabra (<http://www.upf.edu>)

Màsters	Diplomes de postgrau	Cursos de postgrau i de perfeccionament
<ul style="list-style-type: none"> – Animació orientada a la realització de curtmetratges – Comunicació científica – Comunicació empresarial – Disseny periodístic – Direcció d'empreses de comunicació i grups multimèdia – Documentació digital – Creació de videojocs 	<ul style="list-style-type: none"> – Comunicació científica – Comunicació empresarial – Direcció d'organització i sistemes d'informació 	<ul style="list-style-type: none"> – Comunicació mediambiental i biotecnologia – Comunicació mèdica – Comunicació mèdica (semipresencial)

d) Universitat de Girona (<http://www.udg.es>)

Cursos de postgrau de la Facultat de Comunicació	Cursos de postgrau de la Facultat d'Humanitats i Ciències Socials
<ul style="list-style-type: none"> – Curs d'especialització en Gestió de petites publicacions – Diploma de postgrau en Protocol i relacions públiques – Diploma d'especialització en Guió i direcció de cinema 	<ul style="list-style-type: none"> – Curs d'especialització en Comunicació cultural i patrocini – Curs d'especialització en Eines i recursos informàtics per a la comunicació i la crítica d'art

TAULA 4 (Continuació)

Oferta docent de postgrau en matèries relacionades amb la comunicació en universitats de Catalunya (2002-2003)

d) Universitat de Girona (<http://www.udg.es>)

Cursos de postgrau de la Facultat de Comunicació	Cursos de postgrau de la Facultat d'Humanitats i Ciències Socials
<ul style="list-style-type: none"> – Diploma d'especialització en Protocol i organització d'actes – Diploma d'especialització integral en Ràdio 	<ul style="list-style-type: none"> – Curs d'especialització en Estratègies i mitjans de comunicació audiovisual, comunicació de masses i comunicació interactiva – Curs d'especialització en la Comunicació cultural – Curs d'especialització en Taller de gabinets de premsa – Diploma de postgrau en Comunicació de l'art i de la cultura – Màster en Comunicació i crítica d'art – Màster en Tecnologies de la informació i la comunicació per a professionals de les humanitats i les ciències socials

e) Universitat Oberta de Catalunya (<http://www.uoc.edu>)

Formació de postgrau
<ul style="list-style-type: none"> – Societat de la informació <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>El Periódico</i>. Periodisme digital: convergència de mitjans i producció multisuport 2. Redacció <i>on line</i> recursos multimèdia 3. Edició: processos editorials i edició digital (<i>on line</i> i <i>off line</i>) 4. Processos editorials – Tecnologies de la informació i la comunicació

f) Universitat Rovira i Virgili (<http://www.urv.es>)

Universitat d'estiu (juliol 2002)
<ul style="list-style-type: none"> – Documentals històrics: moda o necessitat – Comunicar la justícia

g) Universitat Ramon Llull (<http://www.url.es>)

Màsters i postgraus
<ul style="list-style-type: none"> – Comunicació digital – MBA en Gestió d'empreses de l'audiovisual – Postgrau en composició de text – Postgrau en comunicació audiovisual digital – Postgrau en direcció d'actors per al cinema i la televisió – Postgrau en entendre la societat digital: empresa, cultura i comunicació – Postgrau en la crítica de cinema i música pop – Postgrau en periodisme digital – Postgrau en planificació estratègica de la comunicació empresarial – Postgrau en producció publicitària i <i>below-the-line</i> – Postgrau en publicitat digital – Postgrau en realització audiovisual (cinema i televisió) – Postgrau en reporterisme – Postgrau en comunicació de l'entreteniment – Postgrau en comunicació política i relacions institucionals

TAULA 4 (Continuació)
Oferta docent de postgrau en matèries relacionades amb la comunicació en universitats de Catalunya (2002-2003)

g) Universitat Ramon Llull (<http://www.url.es>)

Màsters i postgraus
<ul style="list-style-type: none"> – Postgrau en noves tendències en el periodisme d'investigació – Postgrau en creació de projectes audiovisuals amb viabilitat comercial – Postgrau en comunicació i mecenatge social a l'empresa i a les entitats no lucratives – Postgrau en producció i comunicació cultural – Postgrau en noves tendències del periodisme esportiu

h) Universitat Politècnica de Catalunya (<http://www.upc.es>)

Cursos de postgrau
<ul style="list-style-type: none"> – Graduat en Fotografia i creació digital – Graduat en Multimèdia – Disseny d'aplicacions multimèdia – Disseny i producció de continguts digitals – La pràctica del gènere documental en vídeo – La producció audiovisual i multimèdia

de l'Esport (CEOiE, de la UAB), a més d'altres gestionades per la Generalitat de Catalunya, com és el cas de la Biblioteca Bergnes de las Casas (especialitzada en el camp del llibre) i la Delmiro de Caralt (en el camp del cinema).

No obstant això, des del 1988 existia el banc de dades COMCAT, que va posar en funcionament el Centre d'Investigació de la Comunicació (CEDIC, dependent de la Generalitat de Catalunya), que va tancar l'any 1997, amb més de dotze mil referències bibliogràfiques dels Països Catalans, dues mil referències sobre investigadors catalans, espanyols i iberoamericans, i un miler de referències d'institucions catalanes, espanyoles, europees i americanes. Cap altra institució ha continuat la seva tasca documental, encara que el citat CEOiE i l'Institut de la Comunicació (InCom, de la UAB) han posat en funcionament els seus respectius bancs de dades especialitzats, que poden ser consultats en línia a través del Portal de la Comunicació.

3.1.3. Diversificació de la recerca

De fet, la institució pluridisciplinària que manté una trajectòria més significativa en el camp de la recerca en comunicació i informació continua sent la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB. No només pel nombre de tesis doctorals lligides (unes noranta-sis, entre el 1996 i el 2002), sinó pel volum de llibres i ponències a congressos elaborats pels seus professors.

Els departaments de comunicació social de les noves universitats, la UPF i la URL, han posat en funcionament amb rapidesa els seus tercers cicles i, al cap de pocs anys, ja han donat les seves primeres tesis doctorals, i altres facultats de diferents universitats (tant antigues com de nova creació) han efectuat també una labor investigadora destacada, sobretot en el camp de la historiografia, la pedagogia, la semiòtica o la sociologia. Més recentment, per al curs acadèmic 2000-2001, la UOC ha posat en funcionament el seu doctorat sobre societat de la informació i el coneixement, pioner a Europa.

Dins l'àmbit universitari sobresurt clarament la labor desenvolupada els darrers anys per centres de recerca de la UAB (el CEOiE, l'InCom, el Centre de Documentació sobre la Comunicació, l'Euromónitor i l'USAmónitor), que en pocs anys han portat a terme una tasca investigadora important, que transcendeix les fronteres catalanes, ja que algunes s'han fet en col·laboració amb altres investigadors i institucions europees i d'arreu del món. Destaca l'*Informe de la comunicació a Catalunya* (2000 i 2002), elaborat per un equip multidisciplinari, i que és un dels estudis més importants realitzats al Principat en aquest camp durant el període aquí analitzat. També cal parlar de l'Institut Universitari de l'Audiovisual (IUA), de la UPF, especialitzat sobretot en l'estudi i la promoció de les arts digitals, i dins d'aquella mateixa universitat l'Observatori de la Comunicació Científica, el Centre de Disseny Periodístic Barcelona 95, i l'Aula d'Història del Periodisme Diari de Barcelona.

Fora de la universitat, diferents entitats privades o públiques han realitzat directament, o bé les han promocionat, investigacions en aquest camp. En aquest sentit, cal citar especialment durant els anys noranta la Societat Catalana de Comunicació (SCC, filial de l'IEC), la Fundació Jaume Bofill, el Centre d'Estudis de Planificació, el Col·legi de Periodistes de Catalunya, Film Historia o el CEDIC.

Especialment, el CEDIC (1987-1997) va suposar un motor per a la recerca en comunicació a Catalunya: va encarregar més d'un centenar d'estudis a professors universitaris del país, va publicar més de setanta llibres i va promoure els Premis a la Investigació en Comunicació de Masses. Des del 1997 existeix el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC, també adscrit a la Generalitat), que, encara que es dediqui fonamentalment a altres activitats, ha promogut i finançat algunes recerques en el camp de la comunicació audiovisual, ha editat revistes, llibres i informes, i ha mantingut els esmentats Premis.

3.1.4. Consolidació de les publicacions acadèmiques

Al llarg dels darrers anys s'han anat consolidant diferents revistes acadèmiques catalanes, promogudes per institucions universitàries o bé per altres actors públics o privats. Les diferents revistes poden emmarcar-se perfectament dins els models internacionals, encara que, en general, no tinguin una repercussió important més enllà de les terres de parla catalana a causa sobretot de la llengua generalment utilitzada, ja que aquest tipus de revistes s'han caracteritzat sobretot per tractar temes d'interès propis del país i per defensar i promoure la llengua i la cultura catalanes.

La de major solera i qualitat és *Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura*, fundada l'any 1980 per l'actual Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació de la UAB, que en els onze números publicats entre el 1996 i el 2002 ha tingut bones col·laboracions tant d'autors catalans com d'altres països, especialment llatins.

La SCC, filial de l'IEC, va fundar el 1989 la revista *Periodística*, que ha publicat en el període estudiat dos números dedicats als estudis sobre teoria i història del periodisme. La mateixa entitat va posar en circulació el 1991 una altra revista acadèmica anomenada *Treballs de Comunicació*, que en els seus onze números editats entre el 1996 i el 2002 ha donat a conèixer les activitats de la institució, a més dels treballs teòrics produïts pels seus membres (que han passat de setanta-cinc l'any 1990 a cent quinze actualment).

Altres institucions privades han promogut, també, les seves revistes teòriques. L'Escola Elisava publica, des del 1986, *Temes de Disseny*, dedicada preferentment a qüestions de disseny

gràfic, imatge corporativa, semiòtica, teoria de la comunicació i cultura de masses, i va treure set números durant el període estudiat. L'associació Film Historia publica des del 1991 la revista *Film Historia*, que acull articles acadèmics sobre història i teoria cinematogràfiques, tant de films nacionals com estrangers.

Més recentment, des de l'any 1995, l'Observatori de la Comunicació Científica, de la UPF, ha publicat setze números de *Quark. Ciència, Medicina, Comunicació y Cultura*, dedicada a l'estudi teòric de la divulgació científica a través dels mitjans de comunicació. Des del 1996, la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna de la URL ha publicat ja tretze números de *Trípodos. Llenguatge, Pensament, Comunicació*, que acull articles dels professors del centre, així com col·laboracions d'altres procedències. Al mateix temps, el CAC ha editat des del 1998 setze números de *Quaderns del CAC*, que suposen una font important sobre aspectes legals i sociològics de la radiotelevisió a Catalunya i a la resta d'Europa.

L'any 1997 es va posar en circulació, només en suport digital a través d'Internet, el primer número de *Formats. Revista de Comunicació Audiovisual*, promoguda pels estudis de comunicació audiovisual de la UPF, que va publicar un segon número el 1999, i ofereix articles acadèmics sobre aquest camp específic.

4. PROFESSIONALITZACIÓ I DIFUSIÓ DE LA RECERCA

4.1. Trets generals

Des dels anys vuitanta s'ha produït una expansió important —tant qualitativa com quantitativa— dels estudis sobre comunicació i informació, d'acord amb l'evolució política, social, econòmica i cultural del país, i amb el desenvolupament dels propis sistemes mediàtic i cultural.

Aquest apogeu obeeix a una sèrie de causes diverses, entre les quals es poden apuntar les següents: consolidació de les llibertats públiques, transformacions tecnològiques, aparició de nous béns i serveis mediàtics, i creixement del mercat comunicatiu, sobretot per l'aparició i multiplicació de la televisió privada i la irrupció del fenomen multimèdia i d'Internet. Conseqüentment, s'ha produït un major interès social per aquests temes i un augment de la demanda per part de joves interessats a dedicar-se a alguna de les especialitats de la comunicació i la informació. De manera paral·lela, la universitat catalana (com el conjunt de l'espanyola) s'ha transformat i ha exigut al seu personal docent una major especialització i dedicació acadèmica, i li ha demanat

la realització de treballs d'investigació per poder consolidar la seva situació laboral o la seva carrera acadèmica.

Aquests fenòmens de caràcter divers i heterogeni han provocat un creixement numèric i una major professionalització per part dels investigadors catalans. Com a resultat, s'ha produït un augment del nombre de treballs de recerca de doctorat i de tesis doctorals, una proliferació de tot tipus de congressos, jornades i simposis, una major edició de llibres especialitzats i, com s'ha vist, l'aparició i consolidació d'algunes revistes acadèmiques.

En els darrers anys s'han celebrat centenars de jornades, simposis, encontres i col·loquis de caràcter acadèmic i professional. Malauradament, amb excepcions, no hi ha continuïtat, ni hi ha tampoc una gran convocatòria anual dels investigadors en aquest camp, ni a Catalunya ni al conjunt espanyol.

Existeixen diferents editorials privades que disposen de col·leccions específiques sobre comunicació i informació, i que publiquen en total algunes dotzenes de llibres anuals, tant d'autors catalans com d'espanyols i estrangers. Entre les que publiquen bàsicament en llengua espanyola han destacat els anys noranta Paidós, Ariel, Bosch i Gedisa i, en menor mesura, Feed-Back Ediciones, CIMS, Icaria, Anagrama, Flor del Viento i ESRP-PPU. Lògicament, els seus llibres (sobretot els manuals professionals o els de caire teòric més general) es comercialitzen al conjunt d'Espanya i als diferents països llatinoamericans.

Però no passa el mateix entre les editorials que publiquen especialment en català, on destaca Pòrtic —encara que també cal parlar de Llibres de l'Índex, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcanova, Dèria Editors, Edicions 62, Proa, Els Llibres de la Frontera, Columna, Rafael Dalmau Editor i la valenciana Edicions 3 i 4, entre d'altres—, que arriben amb prou feines al conjunt de terres de parla catalana. Al mateix temps, diferents institucions públiques han tingut una producció bibliogràfica important en aquesta llengua, com ara el desaparegut CEDIC, la UAB (en col·laboració amb altres universitats), el CAC, diferents departaments de la Generalitat de Catalunya, les diputacions provincials i diversos ajuntaments (especialment el de Barcelona). Entre les institucions privades destaca sens dubte el Col·legi de Periodistes de Catalunya, a més de l'IEC o la Fundació Jaume Bofill.

De totes maneres, hi ha una escassa repercussió a l'estranger de la labor desenvolupada per la investigació catalana sobre comunicació i informació, tant sigui en català com en espanyol. Això s'observa en una sèrie d'indicadors, com, per exemple, que pràcticament no es tradueixen llibres d'autors catalans a altres llengües, que aquests dirigeixen poques investigacions internacionals i que a penes participen en aquest tipus de treball col·lectiu i, a més a més, que no publiquen gaire en revistes acadèmiques internacionals.

4.2. Progressió de les tesis doctorals

Dins la diversitat de la recerca feta durant els anys noranta a Catalunya (en diferents universitats i centres específics, feta a títol individual o en equips) i que ha estat difosa sobretot a través de llibres i revistes acadèmiques i també de ponències en congressos especialitzats, destaca l'elaboració de tesis doctorals llegides a diferents universitats del país. Encara avui suposen una tasca personal que ocupa a l'investigador alguns anys d'estudi i treball continuat. De totes maneres, hi ha hagut un creixement sostingut del nombre de tesis doctorals al llarg de les darreres dècades, sobretot des dels anys setanta i, d'una manera especial, durant els anys vuitanta i noranta, amb un fort augment tant pel que fa a Catalunya com al conjunt espanyol (Jones, 2000). Les tesis doctorals d'universitats catalanes han suposat aproximadament una cinquena part del total estatal, taxa que es troba per damunt de la del nombre d'habitants del Principat.

5. RESULTATS

5.1. Evolució quantitativa de la recerca (1996-2002)

Per tal de conèixer millor l'evolució de la recerca en comunicació i informació a Catalunya els darrers anys, s'ha fet una anàlisi quantitativa a partir de la producció bibliogràfica autòctona (llibres, articles en revistes acadèmiques, tesis doctorals i treballs de recerca de doctorat) entre els anys 1996 i 2002. Els resultats són significatius, ja que ens donen dades força objectives (dins les limitacions que presenta la cerca i estudi d'un material tan ampli, dispers i heterogeni), i es poden fer comparacions entre els dos sexes, els anys de publicació, les universitats de lectura de tesis i treballs de recerca, les llengües utilitzades, els diferents sectors comunicatius analitzats, les disciplines i especialitats científiques emprades en la recerca, i finalment els territoris als quals fan referència com a objecte d'estudi.

La producció anual de llibres entre el 1996 i el 2002 té força alts i baixos, encara que la d'articles de revistes acadèmiques és més estable (taula 5). Al mateix temps, la producció de tesis doctorals i treballs de doctorat també es manté estable, amb una taxa de creixement (taula 6).

En les figures següents (2, 3, 4) es presenten de manera gràfica (primer segregades per gèneres i després de manera conjunta) les informacions de la taula 5.

El sexe clarament predominant entre els investigadors acadèmics a Catalunya és el masculí —gairebé tres quartes parts

TAULA 5
Evolució dels llibres i articles, 1996-2002*

Anys	Homes		Dones		Total	
	Llibres	Articles	Llibres	Articles	Llibres	Articles
1996	53	42	13	8	66	50
1997	60	48	5	18	65	66
1998	74	80	8	19	82	99
1999	100	42	18	17	118	59
2000	94	63	21	26	115	89
2001	79	59	18	18	97	77
2002	60	66	16	19	76	85
Total	520	400	99	125	619	525

* Hi ha un total de 724 títols de llibres referenciats en el període 1996-2002, dels quals 105 són d'autors diversos i no d'autor individual.

d'homes enfront d'una quarta part de dones en el cas de llibres i articles de revistes—, i això tot i l'augment de la presència femenina en les carreres de ciències socials des de la dècada dels vuitanta (taula 5). No obstant això, els dos sexes s'equiparen

respecte als documents universitaris: tesis doctorals i treballs de doctorat (taula 6). El lògic hauria de ser que en un futur s'anés equilibrant també la producció de llibres i articles.

Igual que en l'anterior taula, a les figures 5, 6 i 7 es presen-

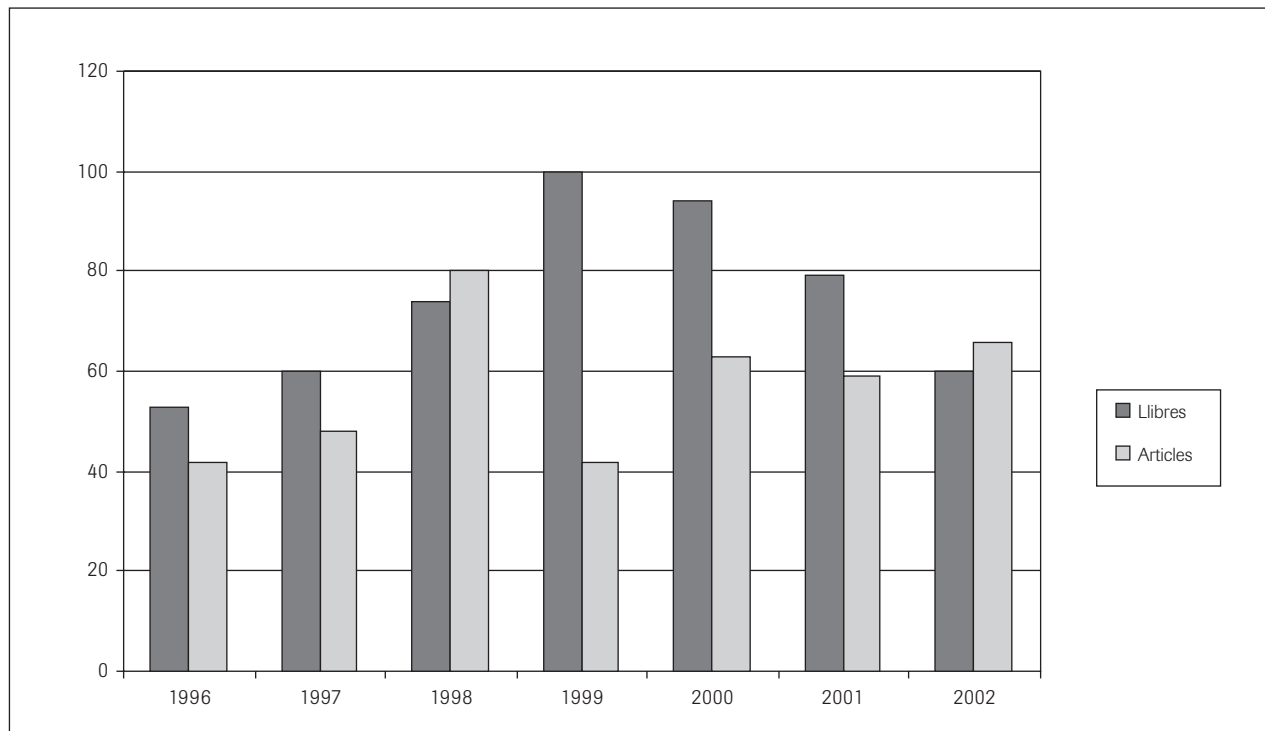

FIGURA 2. Evolució dels llibres i articles, 1996-2002: homes.

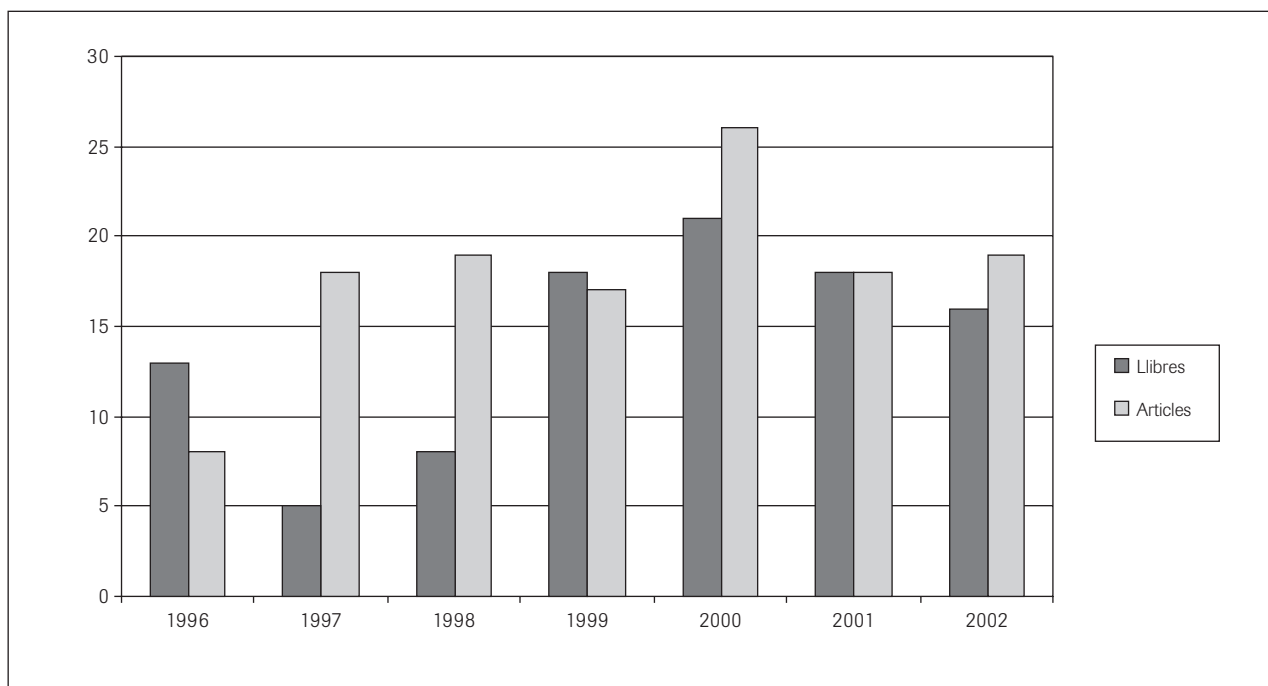

FIGURA 3. Evolució dels llibres i articles, 1996-2002: dones.

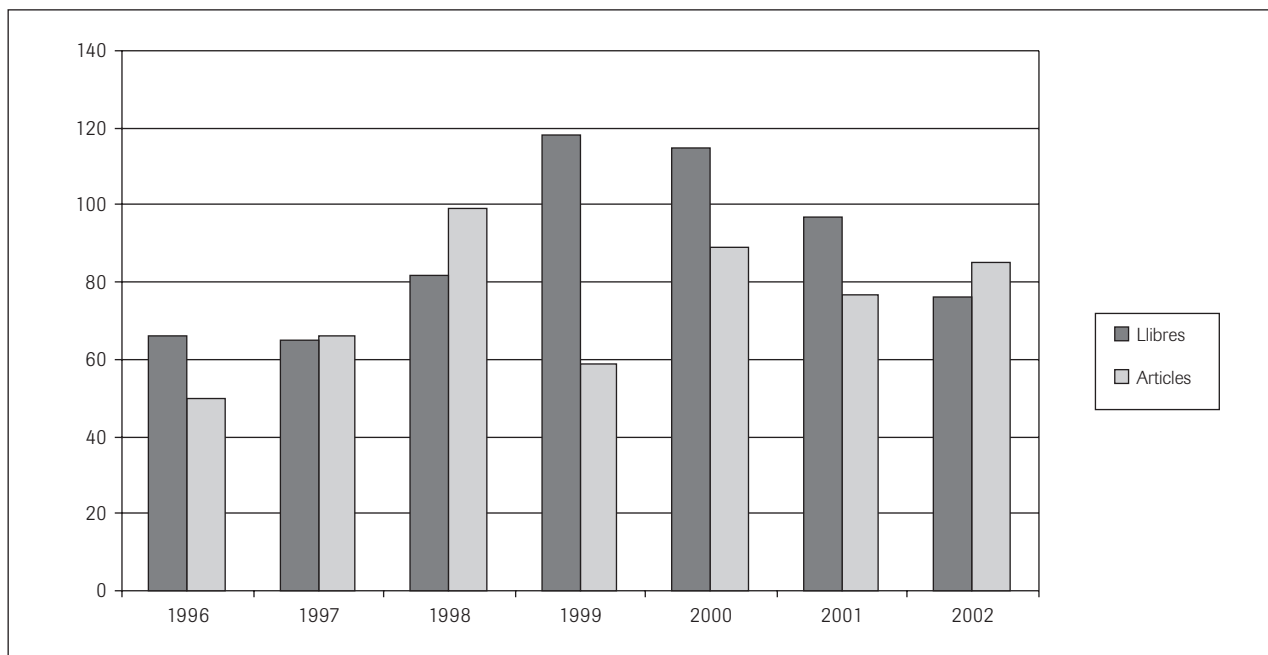

FIGURA 4. Evolució dels llibres i articles, 1996-2002: total.

TAULA 6
Evolució de les tesis i treballs de doctorat, 1996-2002*

Anys	Homes		Dones		Total	
	Tesis	Treballs	Tesis	Treballs	Tesis	Treballs
1996	13	15	7	9	20	24
1997	16	16	5	16	21	32
1998	7	12	6	17	13	29
1999	12	18	6	19	18	37
2000	9	22	6	11	15	33
2001	11	18	5	20	16	38
2002	19	24	20	26	39	50
Total	87	125	55	118	142	243

* Hi ha nou tesis de les quals no se sap el sexe de l'autor. A més a més, hi ha doctors amb més d'una tesi.

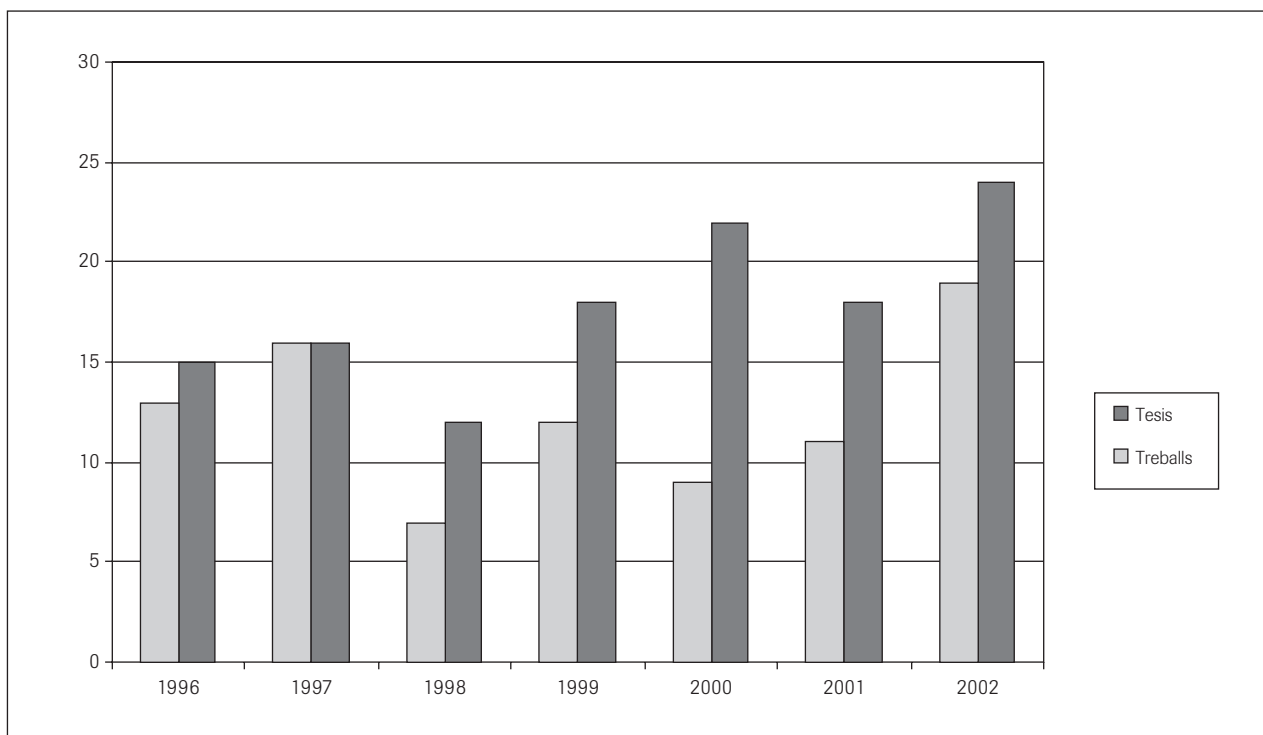

FIGURA 5. Evolució de les tesis i treballs de doctorat, 1996-2002: homes.

ta de manera gràfica, i primer segregada per gèneres i després de manera agregada, la informació de la taula 6.

Pel que fa a les universitats on s'han presentat els treballs acadèmics, cal dir que la UAB —sens dubte, gràcies al fet de te-

nir la Facultat de Ciències de la Comunicació més antiga— i la UPF són els llocs on s'han llegit més tesis doctorals i també més treballs de doctorat. Per tant, la distribució de la recerca per universitats es troba encara molt desequilibrada (taula 7 i figura 8).

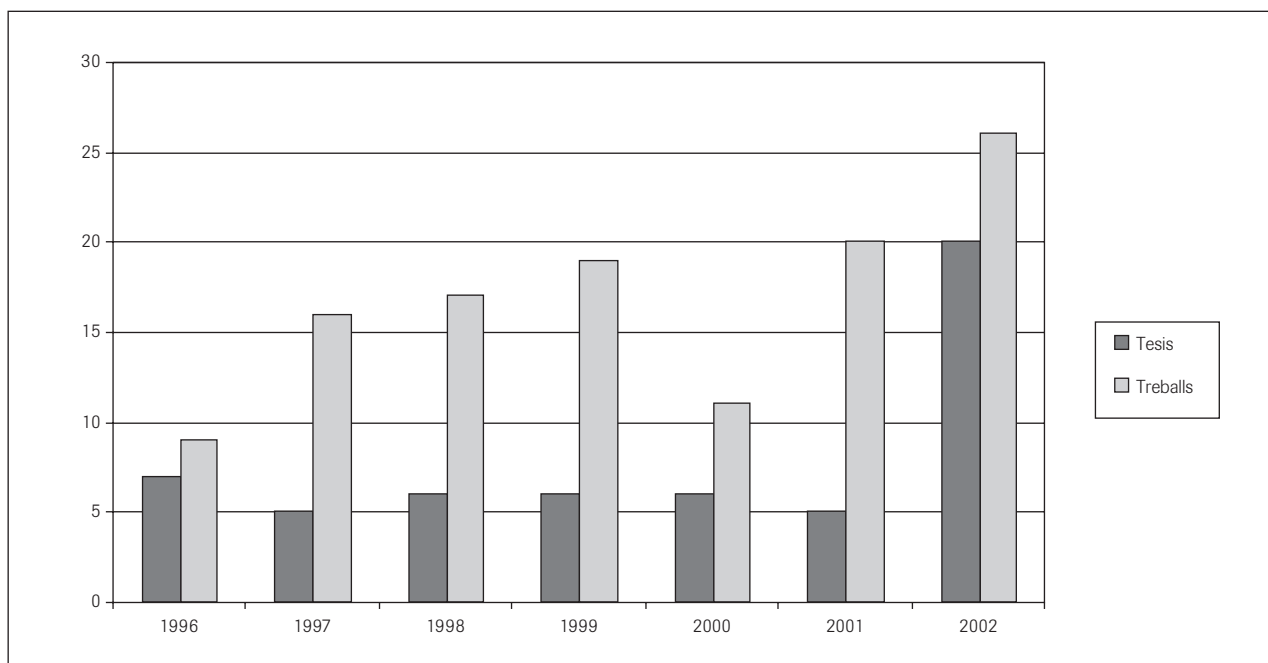

FIGURA 6. Evolució de les tesis i treballs de doctorat, 1996-2002: dones.

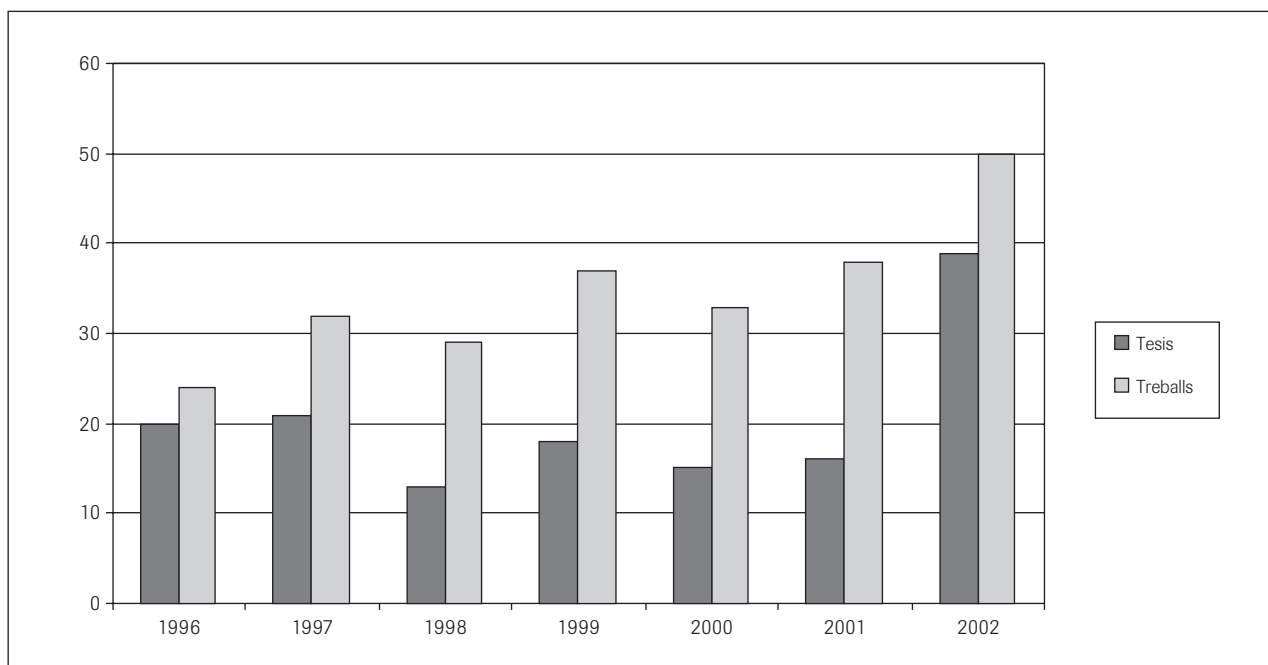

FIGURA 7. Evolució de les tesis i treballs de doctorat, 1996-2002: total.

TAULA 7
Universitats de lectura de tesis i treballs de doctorat, 1996-2002

Universitats	Tesis	Treballs	Total
Universitat Autònoma de Barcelona	96	190	286
Universitat Pompeu Fabra	17	42	59
Universitat Ramon Llull	9	11	20
Universitat de Barcelona	13	—	13
Universitat de Girona	3	—	3
Universitat Politècnica de Catalunya	2	—	2
Universitat de Lleida	1	—	1
Universitat Oberta de Catalunya	1	—	1
<i>Total</i>	142	243	385

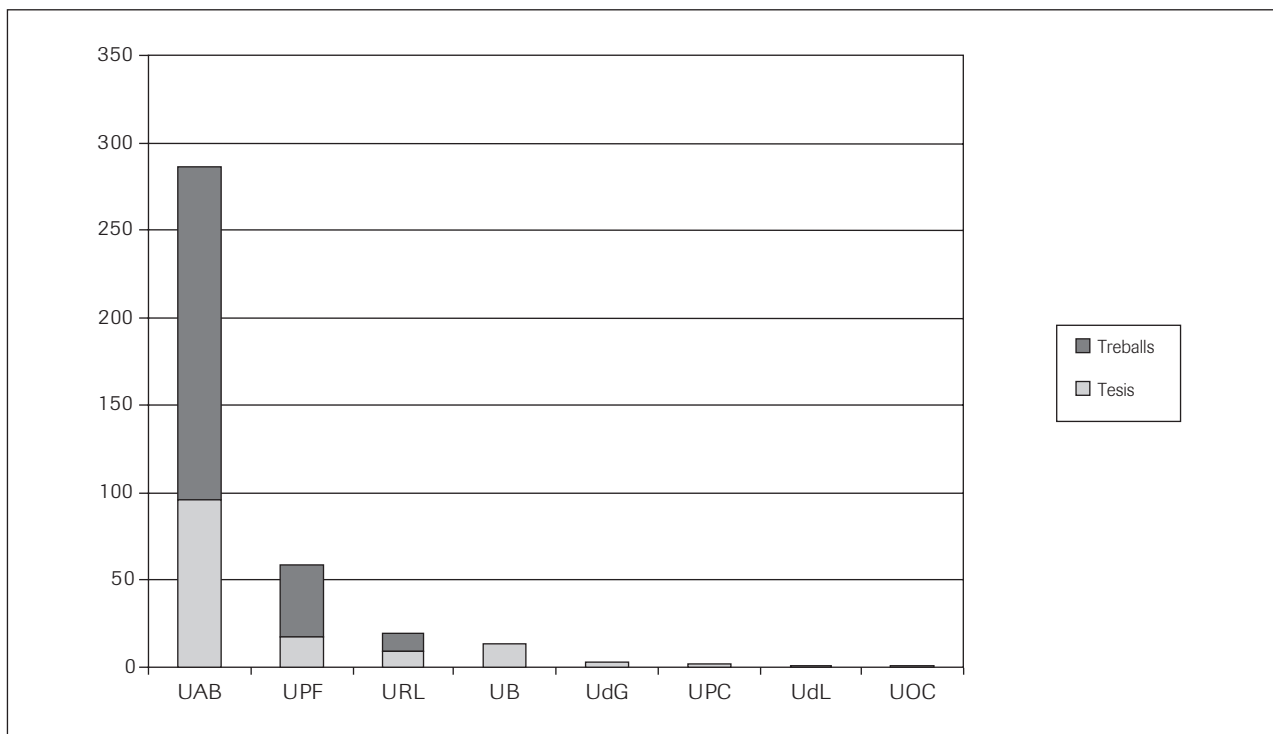

FIGURA 8. Universitats de lectura de tesis i treballs de doctorat, 1996-2002.

Cal assenyalar, en aquest sentit, que els programes de doctorat són relativament nous en la major part de les universitats. La producció de la resta d'universitats hauria d'anar pujant en els propers anys.

Pel que fa a les llengües, encara que s'ha evolucionat cap a la publicació de textos acadèmics escrits majoritàriament en català, hi ha una preeminència de la llengua espanyola en el cas de tesis doctorals i treballs de doctorat, i això és a causa, entre d'al-

tres, de la presència d'estudiants llatinoamericans a les universitats catalanes. D'altra banda, el fet que les principals editorials de l'àmbit de la comunicació publiquin en espanyol és un altre factor que s'ha de tenir en consideració. Entre les llengües estrangeres hi ha l'anglès, el portuguès, el francès i l'italià (taula 8 i figura 9).

Entre els diferents sectors comunicatius analitzats en l'ampli

ventall que componen els fenòmens comunicatius i informatius, destaquen, pel nombre de referències existents entre el 1996 i el 2002, els massius, com ara la cinematografia, la televisió, el sistema mediàtic en el seu conjunt, la premsa i la radiodifusió, a més de nous mitjans tecnològics com ara Internet i el multimèdia, i altres llenguatges tradicionals com ara la publicitat comercial i la propaganda política (taula 9 i figura 10).

TAULA 8
Llengua utilitzada, 1996-2002

	Llibres	Articles	Tesis	Treballs	Total
Català	377	403	59	77	916
Espanyol	339	118	80	164	701
Anglès	6	4	2	1	13
Portuguès	1	—	—	1	2
Francès	—	—	1	—	1
Italià	1	—	—	—	1
Total	724	525	142	243	1.634

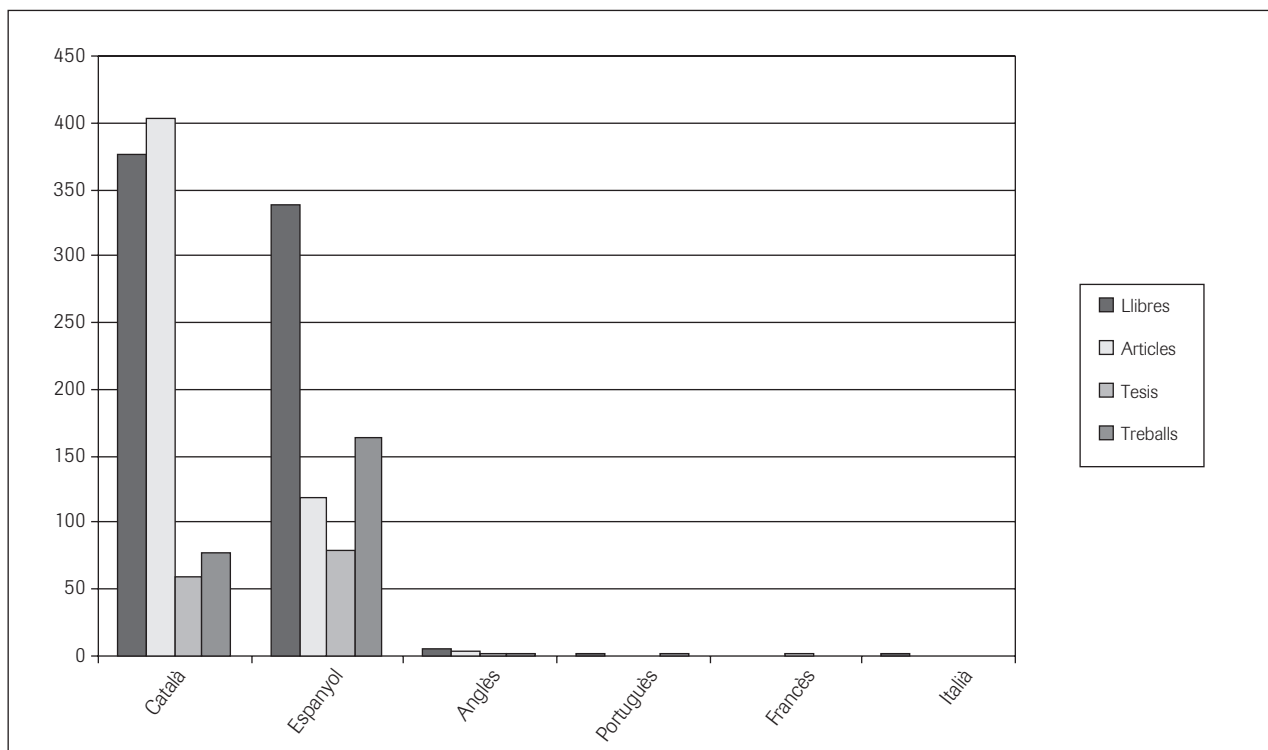

FIGURA 9. Llengua utilitzada, 1996-2002.

TAULA 9
Sectors comunicatius, 1996-2002

	Llibres	Articles	Tesis	Treballs	Total
Cinematografia	135	87	17	18	257
Televisió	68	56	29	66	219
Sistema mediàtic	88	60	10	16	174
Internet	52	68	10	38	168
Prensa	43	91	26	6	166
Ràdiodifusió	24	64	6	22	116
Publicitat	47	7	10	22	86
Multimèdia	12	20	9	8	49
Propaganda política	4	20	1	12	37
Telecomunicacions	4	16	8	4	32
Relacions públiques	4	4	3	16	27
Editorial	19	4	—	—	23
Fonografia	15	3	4	—	22
Fotografia	11	3	3	—	17
Videografia	4	4	—	—	8

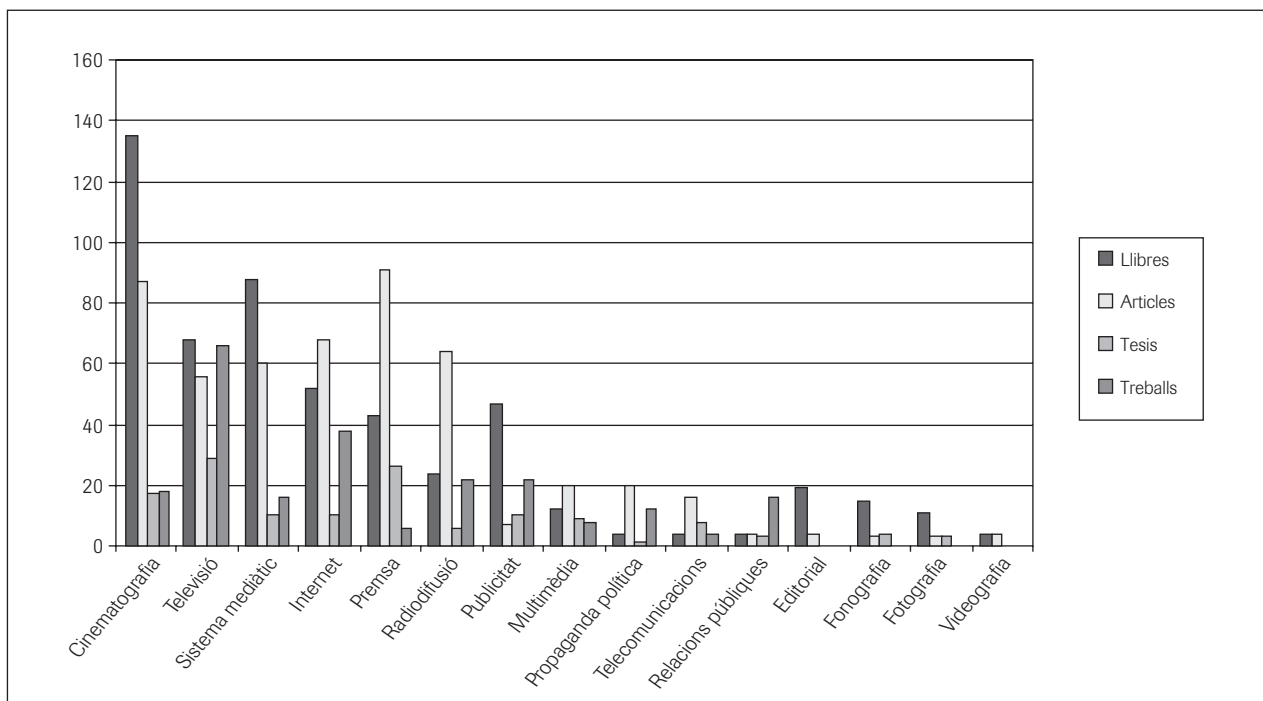

FIGURA 10. Sectors comunicatius, 1996-2002.

En relació amb les principals disciplines i especialitats científiques bàsiques d'anàlisi dels fenòmens comunicatius i informatius, destaca —a gran distància de la resta— la historiografia,² seguida per la tecnologia de la informació, la periodística, la política de la comunicació, la semiòtica i la sociologia de la comunicació. Són quasi testimonials les aproximacions jurídiques, documentals, filosòfiques, psicològiques i econòmiques (taula 10 i figura 11).

Finalment, pel que fa als territoris concrets³ analitzats a les diferents investigacions acadèmiques, destaca d'una manera especial Catalunya (amb l'excepció de les tesis doctorals), seguida a una certa distància per Espanya.⁴ A continuació hi ha els Estats Units i Europa i, en menor mesura, l'Amèrica Llatina, els Països Catalans i el Tercer Món. Són escassos, de totes maneres, els estudis sobre el panorama internacional, amb l'excepció de l'àrea occidental (taula 11 i figura 12).

5.2. Unitats de recerca

A Catalunya, com a la resta d'Espanya i a bona part dels països europeus, els actors principals de la recerca científica i acadèmica en comunicació solen ser les universitats. És ben cert que, segons quina sigui la definició que es doni al terme *recerca* es podrien identificar altres actors, per exemple, si considerem els estudis d'audiència. Ara bé, no és aquest el context ni el sentit que correspon atorgar aquí al terme.

En aquest, sentit, s'han identificat un total de trenta-sis unitats de recerca. Es consideren com a tals els grups formalment establerts (com ara departaments universitaris) i que almenys en el curs 2002-2003 estaven actius. La convenció que hem utilitzat ha estat força simple (més endavant presentarem les dades del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació [DURSI] com a element de comparació amb aquest criteri): hem considerat unitats de recerca els departaments i instituts universitaris, però també altres figures amb denominacions diverses (centre, grup, etc.), sempre que aquestes unitats s'hagin donat a conèixer formalment com a tals unitats de recerca.

Algunes qüestions que cal assenyalar a propòsit de les dades presentades a la taula 12 i la figura 13 són les següents: no

és gens fàcil dibuixar el mapa «real» dels grups i unitats de recerca. La raó és perquè alguns grups, o bé són *de facto*, sense cap figura legal o formal que els identifiqui, o bé tot i disposar en alguns casos d'algun grau o nivell de formalització, no s'han donat a conèixer d'una manera pública com a tals grups.

Per tant, el significat de les dades anteriors no és el d'un intent de dibuixar els grups o unitats de recerca existents *de facto*; sinó d'identificar els actors estructurals més importants, és a dir, aquells grups que gaudeixen almenys del grau de formalització suficient (per exemple, departaments d'universitats) a partir de l'anàlisi de la informació que es pot trobar en les mateixes universitats (principalment, però no únicament, a través dels llocs web de les universitats catalanes).

Un cop fetes aquestes observacions prèvies, una segona constatació és la importància que mostren, novament, les dues universitats més actives en el nostre àmbit: UAB i UPF. En aquest cas, el nombre d'unitats de recerca identificades és sensiblement similar (onze a la UPF i deu a la UAB). Ara bé, cal assenyalar que aquesta similitud en el nombre no és necessàriament indicadora de la intensitat investigadora o de la capacitat de productivitat científica.

Tot i que la mera existència d'una unitat de recerca més o menys formalitzada és sempre significativa, els indicadors de productivitat científica s'han de valorar combinant altres indicadors ja observats en apartats anteriors (per exemple, treballs de recerca i tesis doctorals, articles, etc.). La raó que no hi hagi una relació directa és que les unitats de recerca poden agrupar a nombres molts diversos d'investigadors. Per exemple, algunes universitats opten per agrupar les seves activitats de recerca en un nombre limitat d'unitats, però amb un gran nombre de participants.

En aquest sentit, es pot mencionar els casos molt notables de la UOC amb l'IN3, que inclou subgrups; el de la UAB amb l'InCom, que aplega un bon nombre de grups de recerca i de l'IUA de la UPF, amb una situació molt similar d'agrupament d'altres subgrups, per mencionar únicament tres casos de tres universitats diferents. No són, no obstant això, els únics casos, d'aquí que hem de refermar el caràcter convencional de qualsevol categorització d'unitats de recerca, incloent la que hem presentat aquí en la taula 12. En l'apartat següent considerarem les dades sobre la mateixa qüestió que presenta el DURSI i que ens serviran de contrast amb les elaborades per aquest report.

5.2.1. Unitats de R+D en comunicació segons el DURSI

En concret, i per tal de presentar una altra categorització particularment significativa, si consultem la informació oficial del DURSI de la Generalitat de Catalunya, l'any 2003 sota la categoria

2. Aquest fet pot indicar que, a més de voler recuperar i reconstruir el passat dels fenòmens comunicatius del país, les investigacions es troben en una fase en la qual són difícils els estudis més actuals, sobretot de tipus sociològic, polític, econòmic o tecnològic.

3. És cert que no tots els estudis fan referència explícita a un col·lectiu específic, sobretot en obres de caràcter teòric no pròpies de disciplines com ara la historiografia, la sociologia, l'economia, el dret o la ciència política.

4. S'han inclòs en el terme «Espanya» tots aquells documents que fan referència al conjunt de l'Estat.

TAULA 10
Disciplines i especialitats científiques, 1996-2002

	Libres	Articles	Tesis	Treballs	Total
Història de la comunicació	175	115	13	10	313
Tecnologia de la informació	60	92	30	55	237
Periodística	59	55	26	46	186
Política de la comunicació	40	92	15	34	181
Semiòtica	75	43	16	30	164
Sociologia de la comunicació	40	44	23	36	143
Anàlisi del contingut	24	52	16	29	121
Didàctica de la comunicació	43	39	7	16	105
Estructura de la comunicació	20	60	3	19	102
Ètica i deontologia de la comunicació	27	51	5	8	91
Disseny gràfic i audiovisual	12	16	20	23	71
Economia de la comunicació	12	36	6	6	60
Psicologia de la comunicació social	11	15	11	16	53
Teoria de la comunicació	12	28	2	7	49
Documentació periodística	19	8	2	12	41
Dret de la comunicació	4	32	1	—	37

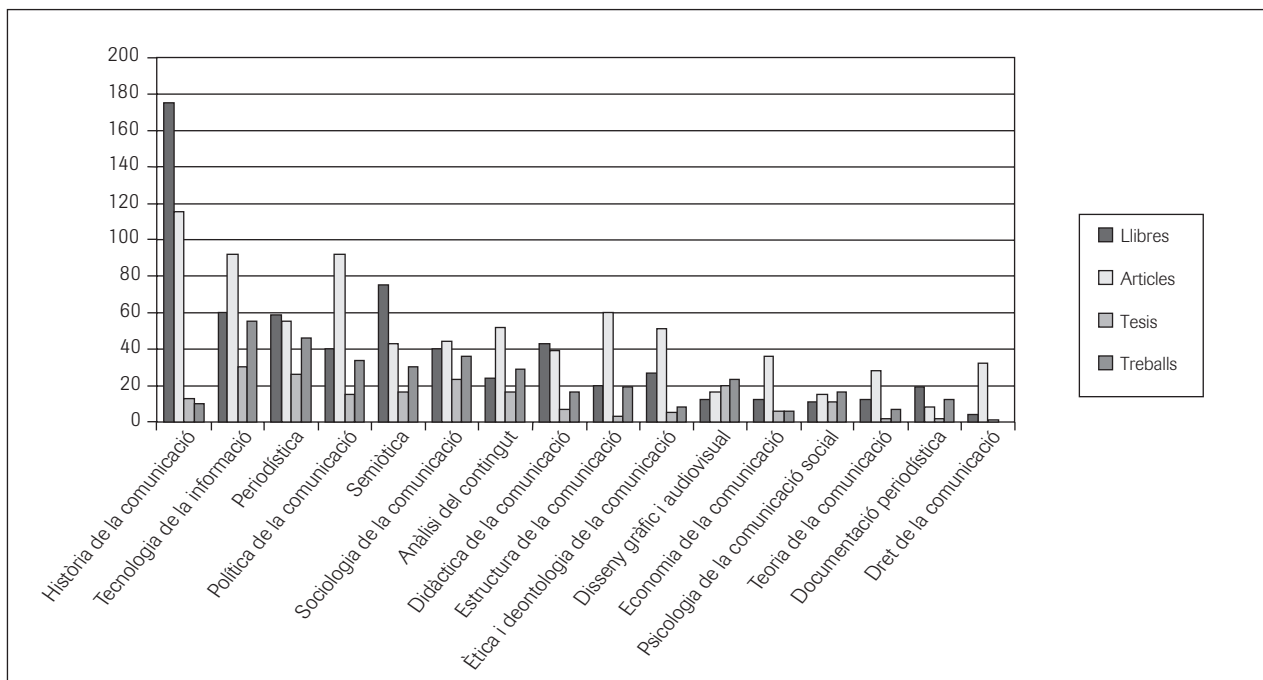

FIGURA 11. Disciplines i especialitats científiques, 1996-2002.

TAULA 11
Territoris als quals fan referència com a objecte d'estudi, 1996-2002

	Llibres	Articles	Tesis	Treballs	Total
Catalunya	315	194	30	55	594
Espanya	78	69	45	36	228
Estats Units	75	42	5	14	136
Europa	21	44	18	20	103
Amèrica Llatina	1	4	10	21	36
Territoris de parla catalana	18	4	7	6	35
Tercer Món	1	12	2	4	19

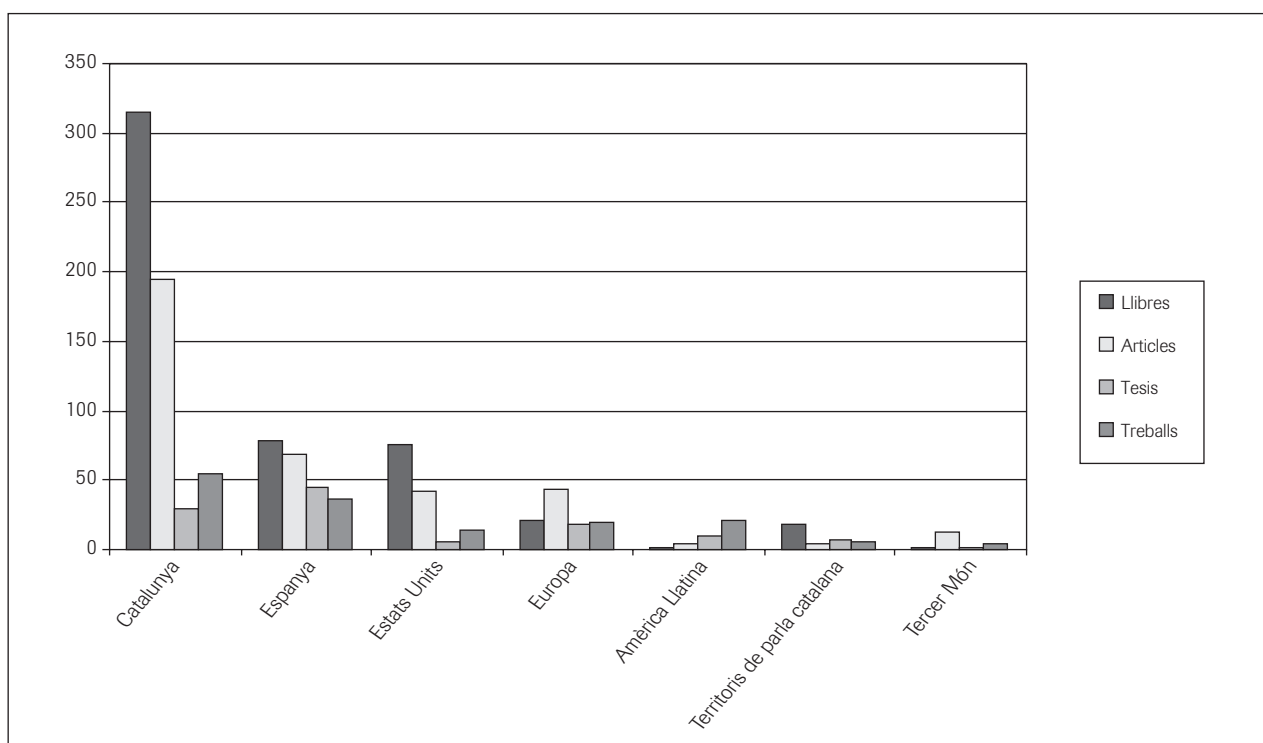

FIGURA 12. Territoris als quals fan referència com a objecte d'estudi, 1996-2002.

«comunicació i informació», trobem quinze unitats de recerca (unitats de R+D en la terminologia del DURSI), en comptes de les trenta-sis que hem identificat nosaltres. El DURSI classifica les unitats de recerca en tres categories: «grups de recerca», «centres de recerca» i «departaments». Les presentem a continuació.

En primer lloc, entre les quinze unitats de R+D existents en comunicació segons les dades del DURSI trobem els següents

cinc grups de recerca: a) Grup d'Estudis Internacionals de Televisió, Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació, UAB; b) Grup de Recerca en Imatge, So i Síntesi, Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat, UAB; c) Grup ÒLIBA, On Line Information Background Applications, Internet Interdisciplinary Institute, IN3, UOC; d) Observatori de la Comunicació Científica, UPF; e) UNICA, Unitat d'Investigació en Comunica-

TAULA 12
Unitats de recerca identificades (actives el curs 2002-2003)

Núm.	Unitat	Organització
01	Àrea de Recerca i Creació Audiovisual	UPF
02	Aula d'Història del Periodisme Diari de Barcelona	UPF
03	Càtedra Internacional d'Olimpisme	UAB
04	Càtedra UNESCO de Comunicació	UAB
05	Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport	UAB
06	Consell de l'Audiovisual de Catalunya (abans, i fins al 1997: Centre d'Investigació de la Comunicació)	Generalitat de Catalunya
07	Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat	UAB
08	Departament de Comunicació Social	URL
09	Departament de Periodisme	URL
10	Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació	UAB
11	Departament de Periodisme i de Comunicació Audiovisual	UPF
12	Disseny Periodístic Barcelona 95	UPF
13	Departament de Publicitat i Relacions Públiques	URL
14	Dona a Dona	URL
15	Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya	UB
16	Escola Superior de Relacions Públiques	UB
17	Estació de la Comunicació	UPF
18	Facultat de Formació del Professorat	UB
19	FILM-HISTORIA Centre for Cinematic Research	UB
20	Grup d'Estudis Internacionals de Televisió	UAB
21	Grup d'Experimentació en Comunicació Interactiva	UPF
22	Grup de Recerca en Imatge, So i Síntesi	UAB
23	Grup de Recerca Terminològica en Comunicació Empresarial	URL
24	Grup de Tecnologia Musical	UPF
25	Grup de Tecnologies Interactives	UPF
26	Imatge i Discurs	URL
27	IN3 Internet Interdisciplinary Institut	UOC
28	Institut de la Comunicació	UAB
29	Institut Universitari de l'Audiovisual	UPF
30	Observatori de la Comunicació Científica	UPF
31	Observatori de la Comunicació Local	UAB
32	Observatori de Polítiques de la Comunicació	UAB
33	Societat Catalana de Comunicació	IEC
34	Technology, Economics and Diversity in the Periphery	URL
35	Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual	UPF
36	Violència i Televisió	URL

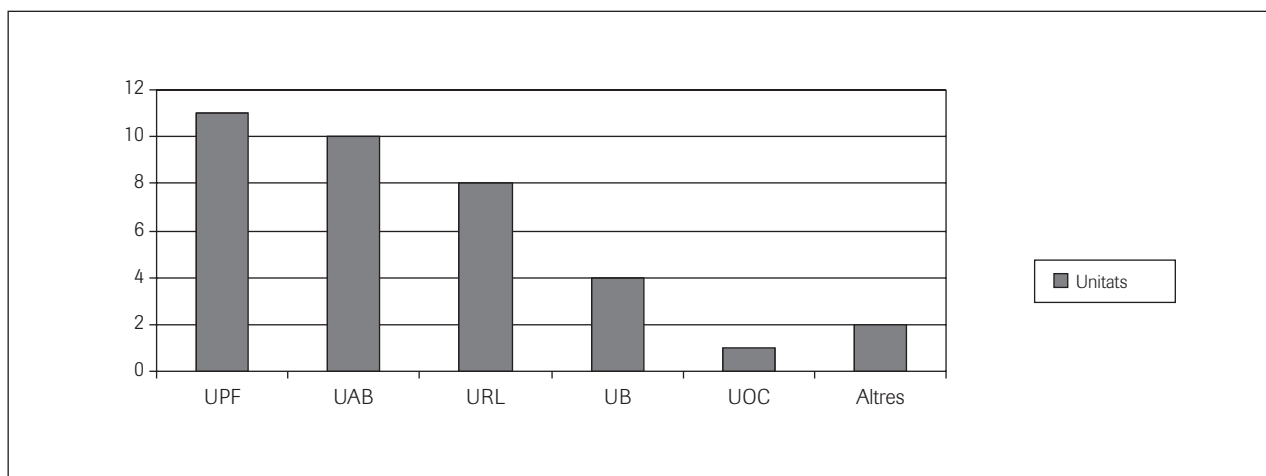

FIGURA 13. Unitats de recerca (curs 2002-2003).

ció Audiovisual, Departament de Periodisme i Comunicació Audiovisual, UPF.

En segon lloc, i sempre segons les dades del DURSI, hi ha tres centres de recerca, que són els següents: a) Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport, UAB; b) Institut Universitari de l'Audiovisual, UPF; c) Internet Interdisciplinary Institute, IN3, UOC.

En tercer lloc, en el seu cens d'unitats de recerca (o unitats de R+D) el DURSI inclou set departaments vinculats amb comunicació social de sis universitats catalanes (una universitat repeteix): a) Departament de Biblioteconomia i Documentació, Universitat de Vic (UVic); b) Departament de Ciències Polítiques i Socials, UPF; c) Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat, UAB; d) Departament de Comunicació Social, URL; e) Departament de Filologia Catalana, UAB; f) Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació, UAB; g) Departament de Periodisme i Comunicació Audiovisual, UPF.

Finalment, correspon mencionar encara una altra forma d'enfocar el tema de les unitats de recerca d'acord amb les dades del DURSI. Ens referim a la figura oficial de grup de recerca consolidat. Com és sabut, aquesta és una figura legal que serveix per reconèixer grups de recerca relativament amplis (és a dir, formats per diversos investigadors) que han consolidat a través de diversos indicadors (publicacions i projectes, principalment) la seva activitat investigadora. En aquest sentit és especialment significatiu que, en el període 1996-2002, únicament apareixen dos grups de recerca consolidats: a) Grup d'Estudis Internacionals de Televisió, de la UAB, i b) Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual, de la UPF. Per tant, únicament dues unitats de recerca (o, vist d'una altra manera, dues univer-

sitats —UAB, UPF— han obtingut algun ajut en les convocatòries efectuades entre els anys 1996 i 2002 de reconeixement de grups de recerca consolidats en l'àmbit de la comunicació.

Per tant, això no és sinó una mostra més de les dificultats d'identificar unitats de recerca significatives sense fer referència a alguna convenció prèvia, per simple que sigui (i que sempre serà discutible). Mentre que la taula 12 ens ha permès identificar trenta-sis unitats de recerca i les dades del DURSI rebaixen aquestes unitats a quinze, la consideració únicament de grups de recerca consolidats les redueix finalment a dues!

Per si tot això fos poc, cal assenyalar també que, tot i que els departaments i instituts d'universitats són, amb diferència, l'actor més important i significatiu en les unitats de recerca (com es pot comprovar fàcilment consultant la taula 12 i les dades del DURSI), és evident que, *de facto*, no s'esgoten aquí tampoc les figures de recerca.

En primer lloc, cal mencionar que la Generalitat de Catalunya té almenys una unitat força significativa en aquest camp, com és el CAC. El CAC és el continuador (en part) del ja mencionat CEDIC, que va desaparèixer el 1997.

En segon lloc, hi ha unitats com el mateix IEC que, a través de la seva Secció de Filosofia i de Ciències Socials, promou activitats de recerca com aquest report, i el Col·legi Oficial de Periodistes de Catalunya, que també impulsa i promou estudis, trobades i congressos sobre el sector de la comunicació.

La nostra conclusió en aquest apartat és que les tres xifres manipulades aquí en relació amb les unitats de recerca (36, 15, 2) són igualment adequades, sempre que cadascuna parteixi d'u-

na convenció ben identificada i sigui vàlida per a diferents propòsits.

Si es vol conèixer la realitat *de facto* o la realitat «social» de la recerca, hem d'acceptar la xifra de les 36 unitats. Si, en canvi, ens volem limitar a considerar les figures vinculades amb la universitat, les dades del DURSI són les adequades (15 unitats); però, si per algun motiu, volem considerar exactament quines universitats han considerat adequat i convenient promoure el reconeixement de grups de recerca consolidats i han tingut èxit en aquesta promoció, aleshores correspon considerar l'última xifra (2).

La «reducció» d'unitats de 36 a 2 (passant per 15) a mesura que incrementem la formalització i el rigor de la convenció adoptada pot tenir diverses lectures. La dels autors d'aquest report queda reflectides en l'apartat de les conclusions.

5.3. Presència en bases de dades científiques

A més dels indicadors que s'han presentat i avaluat abans, hi ha una forma complementària d'intentar determinar la capacitat científica d'un sector. Aquesta forma consisteix a examinar la presència de publicacions (referències) en bases de dades.

Atès que les bases de dades científiques són, d'alguna manera, un reflex de la producció en una o més àrees de coneixement, la presència relativa d'autors d'una nació, d'una universitat, d'un grup de recerca o d'una regió en les bases de dades pot donar algun indicador de la seva capacitat d'influència. La raó és perquè els productors d'aquestes bases de dades acostumen a seleccionar per incloure en els seus índexs o bé les publicacions que tenen un més alt índex d'impacte o bé les publicacions de caràcter més científic i acadèmic. Per contra, en aquesta classe de bases de dades, no s'acostumen a ressenyar, per exemple, ni els treballs de doctorat, ni els articles de publicacions que no es consideren acadèmiques perquè no compleixen alguns dels requisits típics d'aquestes (per exemple, algunes d'aquestes bases de dades només admeten publicacions que segueixin el tipus d'avaluació de qualitat anomenat *sistema de revisors experts*).

L'índex d'impacte que hem mencionat mesura el grau en el qual els articles d'una determinada publicació són citats pels autors. És a dir, si una publicació gaudeix d'un alt índex d'impacte, això significa que els autors que hi publiquen seran citats sovint en els treballs dels seus col·legues. Per tant, és aquesta capacitat de divulgació de resultats i d'influència relativa de la producció científica d'una universitat (o d'una nació) la que ajuda a estimar, tot i que de manera parcial, la presència de referències bibliogràfiques en bases de dades.

TAULA 13

Referències en revistes de la base de dades del CSIC: 1996-2002

Universitat	Referències
UAB	43
URL	22
UB	7
UPF	4
UOC	2
UdL	—
UdG	—
Altres	5

5.3.1. CSIC: el context de l'Estat espanyol

Examinarem a la taula 13 i la figura 14 la presència de referències bibliogràfiques d'autors d'universitats o unitats de recerca de Catalunya en la base de dades produïda pel CSIC.

Les dades anteriors s'han obtingut a partir d'una cerca en la mencionada dada pel descriptor «comunicació» i revisant totes les referències d'articles o publicacions en les quals la institució de l'autor era un organisme de Catalunya (una universitat, generalment, però no sempre, com es pot comprovar a la figura 14). En aquest sentit, cal destacar una major presència d'autors de la UAB i la URL i, en menor mesura, d'autors de les altres universitats.

Òbviament, això s'ha de contrastar amb altres indicadors de productivitat, com els mostrats en apartats anteriors, ja que si bé en el cas de la UAB aquesta presència és consistent amb la resta d'indicadors, no és així en tots els casos. El que ens indica això no és necessàriament que els autors de les universitats amb menys presència siguin menys productius, sinó que els autors d'aquestes universitats, almenys en el període considerat, han tingut tendència a publicar altres tipus de treballs (per exemple, llibres o articles en revistes no acadèmiques, com ara en revistes de divulgació).

Adicionalment, el que ens indica aquesta classe de dades és que pot formar part de les polítiques científiques d'una universitat afavorir la publicació en revistes que són buidades en bases de dades de referència, com la mencionada base de dades del CSIC. També és perfectament possible que als autors d'universitats catalanes els perjudiqui el fet de publicar en revistes acadèmiques que no han formalitzat ni el seu sistema de revisió i acceptació d'originals ni s'hagin preocupat per ser buidades en bases de dades. Els dos factors haurien de ser objecte de revisió en el futur a la vista d'aquestes dades.

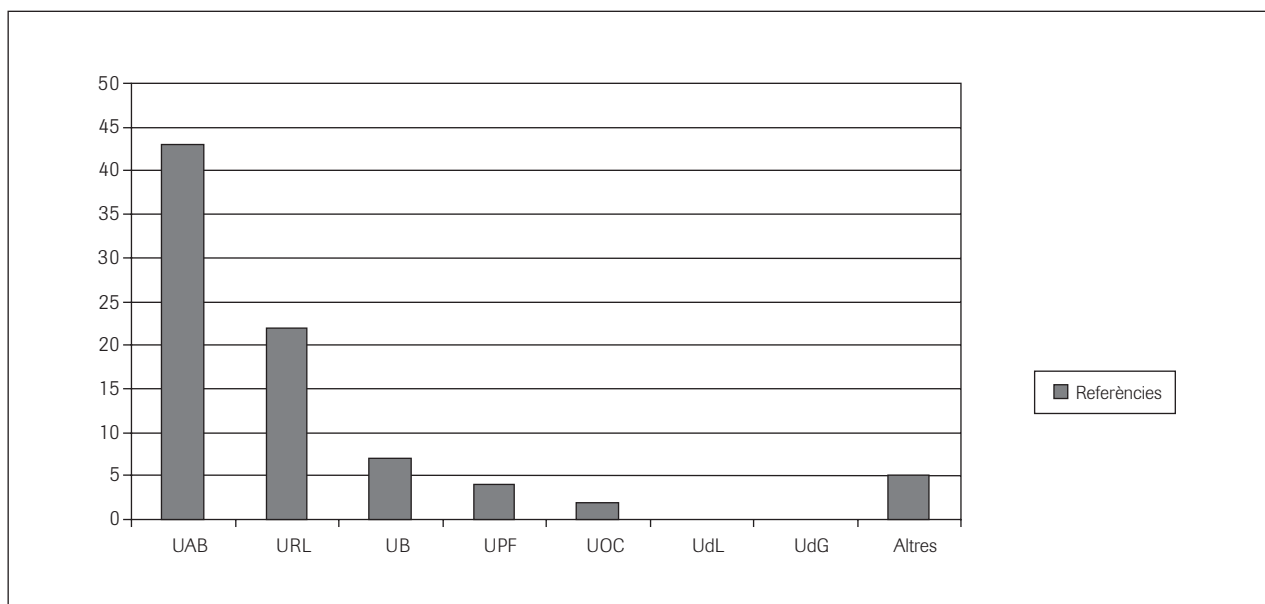

FIGURA 14. Referències d'autors de Catalunya en publicacions del CSIC: 1996-2002.

5.3.2. ISI: el context internacional

En aquest apartat considerarem les referències que apareixen en la categoria «communication» de la base de dades *Social Sciences Citation Index*, produïda per l'ISI (Estats Units).

En aquest cas, presentem les publicacions ordenades pel seu factor d'impacte (FI) en 2001 (una informació calculada per aquesta mateixa base de dades) i que sembla oportú en aquest

cas mostrar comparant les referències d'autors d'universitats de Catalunya i Espanya (s'han considerat tot tipus de documents: articles, ressenyes, editorials, actes, etc.) (taules 14 i 15).

És fàcil observar en aquest cas una presència de treballs produïts per autors d'institucions de Catalunya en l'àmbit identificats per la paraula clau *communication* que està, clarament, molt per sota de l'autèntica capacitat (i realitat) productiva del

TAULA 14
Publicacions en revistes ISI: Social Sciences Citation Index (1996-2002)

Revista	FI	Autors Catalunya	Autors Espanya
<i>Discourse & Society</i>	1,725	2	6
<i>Technical Communication</i>	1,105	—	—
<i>International Journal of Language & Communication Disorders</i>	0,981	—	—
<i>Communication Research</i>	0,926	—	—
<i>Public Opinion Quarterly</i>	0,787	—	—
<i>Journal of Health Communication</i>	0,756	—	1
<i>Journal of Social And Personal Relationships</i>	0,732	—	2
<i>Public Culture</i>	0,690	—	—
<i>Journal of Communication</i>	0,689	—	3
<i>Journal of Advertising</i>	0,688	—	—

TAULA 14 (Continuació)
Publicacions en revistes ISI: Social Sciences Citation Index (1996-2002)

Revista	FI	Autors Catalunya	Autors Espanya
<i>Communication Theory</i>	0,649	–	1
<i>Health Communication</i>	0,643	–	–
<i>Political Communication</i>	0,643	–	5
<i>Telecommunications Policy</i>	0,625	–	5
<i>Research on Language and Social Interaction</i>	0,600	–	1
<i>Public Understanding of Science</i>	0,591	1	4
<i>Learned Publishing</i>	0,542	–	–
<i>Journal of Advertising Research</i>	0,522	–	–
<i>Journal of Broadcasting & Electronic Media</i>	0,517	–	–
<i>Media Culture & Society</i>	0,465	1	2
<i>Science Communication</i>	0,455	–	2
<i>Critical Studies in Media Communication</i>	0,444	–	0
<i>Narrative Inquiry</i>	0,441	–	–
<i>Journalism & Mass Communication Quarterly</i>	0,427	–	1
<i>Public Relations Review</i>	0,417	–	2
<i>Human Communication Research</i>	0,415	–	–
<i>Communication Monographs</i>	0,391	–	–
<i>Written Communication</i>	0,375	–	–
<i>Western Journal of Communication</i>	0,318	–	–
<i>International Journal of Public Opinion Research</i>	0,317	–	4
<i>International Journal of Conflict Management</i>	0,312	–	2
<i>Journal of Business and Technical Communication</i>	0,259	–	–
<i>Journal of Media Economics</i>	0,241	–	–
<i>European Journal of Communication</i>	0,237	1	4
<i>Language & Communication</i>	0,333	1	2
<i>Critical Studies in Mass Communication</i>	0,192	–	–
<i>Quarterly Journal of Speech</i>	0,190	–	–
<i>Journal Of Applied Communication Research</i>	0,171	–	–
<i>Harvard International Journal of Press-Politics</i>	0,169	–	–
<i>Communication Education</i>	0,148	–	–
<i>Media Studies Journal</i>	0,048	–	–
<i>Publishing Research Quarterly</i>	0,036	–	1
<i>Javnost-The Public</i>	0,019	–	2
Total	–	6	50

FI: factor d'impacte en 2001.

TAULA 15
Procedència dels autors (universitats)

UAB	4
UPF	2

col·lectiu investigador. És obvi que una producció total de sis referències o treballs científics al llarg del període considerat significa dues coses: en primer lloc, que els autors d'institucions de Catalunya prefereixen publicar en la seva llengua (català o espanyol). En segon lloc, que el criteri de consideració de l'ISI sobre *què* és una publicació científica, com ja s'ha discutit sovint en altres àmbits, afavoreix clarament les publicacions en llengua anglesa (i editades per organismes anglosaxons) en detriment de les publicacions en altres llengües (i editades en països no anglosaxons).

L'evidència anterior no hauria d'anar en contra de considerar la conveniència de promoure polítiques científiques per part de les universitats catalanes en un doble sentit. En primer lloc, afavorir la publicació en publicacions internacionals i, en segon lloc, afavorir l'edició de publicacions pròpies, de tipus multilingüe, amb articles en anglès amb vista a aconseguir la inclusió de publicacions editades a Catalunya en bases de dades com la de l'ISI, ja que, en àmbit internacional, és la institució de referència que prenen en consideració organismes i governs.

6. CONCLUSIONS

6.1. Conclusió general

Les dades i les observacions tractades en aquest report permeten avaluar i interpretar l'evolució de la recerca en comunicació i informació a Catalunya entre els anys 1996 i 2002.

Com a conclusió general, es pot concloure que algunes perspectives teòriques s'han anat desenvolupant força, com ara la tecnologia de la informació, la política i estructura de la comunicació, la història de la premsa i del cinema, la periodística, la sociosemiòtica i les anàlisis de contingut, a més de la publicitat, les relacions públiques, la comunicació científica, i la comunicació institucional i empresarial. També estan avançant els estudis sobre l'ecologia, la salut, la dona, el disseny i l'esport en relació amb el sistema comunicatiu i informatiu.

Però hi ha altres línies que encara es troben poc desenvolupades, com per exemple les perspectives econòmica, psicològica, estètica o antropològica; tampoc no s'han fet estudis importants sobre comunicació popular, alternativa, comunitària,

urbana i rural, ni han prosperat investigacions de tipus comparatiu (entre mitjans, entre empreses, amb altres comunitats autònomes o amb altres països).

També pot concloure's que la investigació sobre els fenòmens comunicatius i informatius a Catalunya està especialment centrada en el sistema mediàtic. Això és així a causa dels condicionants que concorren en la mateixa creació i evolució de les facultats de ciències de la informació o de la comunicació, dedicades a la formació professional de comunicadors socials. Aquest fet ha afavorit, per exemple, els estudis de tipus hemerogràfic o històric i les anàlisis de contingut, d'audiències i d'efectes dels mitjans, i s'han descuidat altres facetes importants de la comunicació social o humana.

En resum, es pot dir que el balanç dels últims anys d'investigació sobre comunicació i informació a Catalunya és força positiu —sobretot des del punt de vista quantitatiu— i que els resultats dels diferents tipus d'anàlisis realitzats són plenament homologables amb els de qualsevol altre país d'Occident. Però encara queden molts àmbits i perspectives teòriques per estudiar, així com diversos períodes històrics per cobrir.

Catalunya ha canviat molt al llarg dels darrers anys noranta. Ara ens trobem davant d'una societat més moderna, dinàmica, multicultural i multiètnica, més integrada dins la Unió Europea, però també dins els processos de concentració econòmica i de transnacionalització, amb un sistema mediàtic molt més desenvolupat i diversificat (encara que a la vegada més dependent d'instàncies exteriors) i amb uns processos en curs de digitalització de tot l'entramat tecnològic del país. Cal, doncs, aprofundir en la recerca en comunicació i informació per poder donar respostes pròpies a aquests reptes actuals i futurs de la societat catalana, que transcendeixen tot tipus de fronteres.

En aquest sentit, caldrà una major col·laboració entre els diferents departaments universitaris que estudien alguna faceta de la comunicació i la informació, per tal d'emprendre projectes comuns que suposin un avenç teòric i un trencament de barres que són cada vegada més obsoletes. En definitiva, es tracta de promoure estudis interdisciplinaris, però també internacionals, dues línies no només necessàries sinó imprescindibles, ja que es tracta d'uns fenòmens cada vegada més complexos, polifacètics i globals.

6.2. Conclusions concretes

6.2.1. Llista de punts forts en el període 1996-2002

— Creixement quantitatiu i major professionalització dels investigadors catalans.

- Manteniment d'una posició primicera en l'edició de llibres especialitzats respecte al conjunt d'Espanya i de la seva àrea d'influència cultural (Amèrica Llatina).

- Consolidació —com a resultat del punt anterior— de la projecció cap a Espanya i l'Amèrica Llatina de l'obra bibliogràfica d'investigadors catalans.

- Augment progressiu del nombre de tesis doctorals llegides i defensades a les universitats catalanes, i també de la presentació de treballs de recerca de doctorat.

- Increment de l'interès d'estudiants estrangers, principalment de l'Amèrica Llatina i de països de l'Est d'Europa, per fer el doctorat o cursos de postgrau en els centres universitaris catalans de recerca.

- Desenvolupament de perspectives teòriques més avançades en els camps de tecnologia de la informació; polítiques i estructura de la comunicació; història del periodisme, de la premsa i del cinema; periodística; sociosemiòtica; anàlisi de contingut i anàlisi del discurs.

- Desclosa de la recerca teòrica en els camps emergents d'ètica i deontologia de la comunicació, i economia de la comunicació.

- Impuls incipient de les recerques en comunicació institucional i empresarial, comunicació científica i disseny periodístic, potenciades per una massa crítica professional i una sòlida demanda empresarial reflectides en l'àmplia oferta de màsters en aquestes especialitats.

- Continuitat d'una tradició universitària catalana en el camp de la comunicació caracteritzada per una recepció positiva de la recerca estrangera més validada.

- Enfortiment de les estructures i les infraestructures universitàries de suport a la recerca.

- Formació, encara incipient, però, d'equips de recerca potencialment competius a escala internacional.

- Reconeixement fora de Catalunya del lideratge d'investigadors catalans en algunes matèries específiques.

- Aportacions renovades d'investigadors individuals reconeguts sobretot en els camps més teòrics.

- Desplegament reeixit d'investigacions empíriques sobre la realitat comunicacional catalana.

6.2.2. Llista de punts febles en el període 1996-2002

- Escassa repercussió a l'estranger de la recerca catalana, reflectida, entre altres indicatius, en les dades de traduccions d'obra i en la inclusió d'articles en revistes internacionals.

- Manca de bancs de dades sobre recerca específica actius, centralitzats i integrats.

- Insignificants convocatòries de congressos especialitzats.

- Poca producció de recerca en altres llengües fora del català i l'espanyol.

- Dispersió dels centres de recerca i dèbil coordinació entre si.

- Fragmentació i precarització de grups i d'iniciatives de recerca.

- Dificultats per aconseguir l'entrada de referències de la recerca catalana en bases de dades com la del CSIC i l'ISI.

- Absència en les revistes acadèmiques catalanes d'estructures i de mecanismes (comitès científics, processos de revisió, criteris de selecció d'originals, etc.) que facilitin la seva acceptació oficial com a publicacions científiques de referència.

- Mancança d'una política institucional de recerca en comunicació.

- Falta de reconeixement de la recerca individual.

- Incoherència en les decisions de l'Administració educativa catalana i espanyola en el suport a la recerca.

- Insuficient participació en els projectes de R+D de les empreses.

- Dificultats per gestionar l'obtenció de recursos de finançament oficial davant les administracions públiques d'Espanya i de la Unió Europea.

- Desconfiança o menysteniment residuals dels àmbits professionals de la comunicació respecte a la tasca de recerca universitària específica.

6.2.3. Recomanacions i suggeriments

- Articular fórmules de coordinació per a la recerca específica entre universitats, centres, equips i investigadors individuals.

- Recuperar el model de banc de dades COMCAT que la Generalitat de Catalunya va promoure i al qual va donar suport entre el 1988 i el 1997.

- Sol·licitar que la comunicació i la informació s'incorporin als catàlegs de línies de recerca prioritàries potenciades expressament per la política científica a escales catalana, espanyola i europea.

- Concentrar esforços universitaris i institucionals d'edició, ara dispersos, en una revista dotada dels requisits necessaris per convertir-se en una publicació científica de referència internacional.

- Demanar al DURSI que, en coherència amb els enunciatius del Govern sobre política lingüística, no es discriminin negativament, com es fa ara, les revistes acadèmiques en llengua catalana en les avaluacions per a l'acreditació del professorat i per als plans de recerca amb finançament oficial.

- Demanar al DURSI, d'acord amb l'argument de la recomanació anterior, que el reconeixement oficial de l'anomenat *doctorat d'excel·lència* no es limiti, pel que fa a llengua, a premiar l'ús exclusiu de l'anglès.

– Atreure empreses i institucions cap a fórmules de col·laboració en projectes de R+D amb universitats i investigadors.

– Sol·licitar la inclusió dels projectes de recerca amb empreses i els convenis de recerca amb institucions i administracions públiques dins els criteris per a l'avaluació de la recerca que afecten l'acreditació del professorat i la concessió de trams de producció o de recerca als cossos docents.

– Potenciar la projecció internacional afavorint la publicació de treballs d'investigadors catalans en revistes foranes de referència i l'edició en versió anglesa d'una revista catalana que reuneixi els requisits esmentats en una recomanació anterior.

– Dotar la investigació individual (necessària i inevitable en camps com la història o la periodística) d'un reconeixement i d'un estatut que facilitin la coordinació en línies de recerca i la seva inclusió en censos de recerca i estadístiques universitàries.

– Formular projectes de recerca més oberts, pluridisciplinaris i integradors.

– Fomentar estudis teòrics que aportin una visió més global als canvis comunicatius, culturals i socials.

– Aportar a la recerca interdisciplinària desplegada en col·laboració amb els àmbits de les enginyeries (informàtica i telecomunicacions, principalment) la dimensió del coneixement humanista, social i ètic.

– Potenciar amb recerques innovadores les capacitats de la massa crítica catalana en els camps on és reconeguda internacionalment (iniciativa empresarial, disseny gràfic, divulgació científica) i en el marc de la nova societat de la informació i del coneixement.

BIBLIOGRAFIA

BERRIO, Jordi [dir.]. *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya: estudi crític dels principals àmbits d'investigació de la comunicació de massa*. Bellaterra: UAB, 1997. 335 p.

CASASÚS, Josep Maria. *Periodística catalana comparada*. Barcelona: Pòrtic, 1993. 288 p.

– «Ciències de la comunicació social». A: FONT, Pere Lluís [coord.]. *Les idees i els dies: Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*. Barcelona: Proa, 2002. 18 p.

ESPINA-PAHÍ, Josep Maria. *Converses amb Wifredo Espina*. Barcelona: Josep Maria Espina-Pahí, 2003. 114 p.

ESPINET I BURUNAT, Francesc [et al.]. «Evolució dels estudis d'història de la premsa a Catalunya: 1939-1993». *Anàlisi: Quaderns de Comunicació i Cultura* [Bellaterra: UAB], núm. 15 (1993), p. 129-148.

GIFREU, Josep. «La investigació de la comunicació a Catalunya: assaig de periodització». *Anàlisi* [Bellaterra: UAB], núm. 12 (setembre 1989), p. 9-65.

– «La recerca en comunicació social». A: *La recerca científica i tecnològica a Catalunya, 1990*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans: CIRIT, 1990, p. 289-295.

GINER, Salvador [et al.]. *Reports de la recerca a Catalunya: les ciències socials: antropologia, ciència política, comunicació i sociologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997. 23 p.

JONES, Daniel E. [coord.]. *Bibliografia catalana de la comunicació, 1796-1996*. Barcelona: CEDIC, 1997. 2 v.

– «Investigació sobre comunicació a Catalunya els anys noranta». *Treballs de Comunicació* [Barcelona: Societat Catalana de Comunicació (IEC)], núm. 13-14 (desembre 2000), p. 41-55.

JONES, Daniel E.; BARÓ I QUERALT, Jaume. «Tesis doctorals i treballs de recerca universitaris sobre comunicació als Països Catalans, 1954-1996: aproximació bibliomètrica». *Anàlisi* [Bellaterra: UAB], núm. 20 (1997), p. 157-187.

MORAGAS, Miquel de. «Las ciencias de la comunicación en la "sociedad de la información"». A: *Retos de la sociedad de la información*. Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca, 1997, p. 149-156.

ANNEX 1

Enquesta qualitativa a experts sobre recerca en comunicació

Es van enviar les quatre preguntes indicades a un grup de vint-i-dos experts. Pel seu interès, aquí es recullen les respostes dels deu experts que les van respondre.

Preguntes

1. Quina opinió global li mereix l'estat de la recerca sobre comunicació a Catalunya, o bé, que destacaria més de la recerca sobre comunicació a Catalunya?

2. Com situaria la recerca en comunicació a Catalunya en relació amb el context espanyol i internacional?

3. Podria assenyalar entre un i tres punts forts i entre un i tres punts febles de la recerca en comunicació a Catalunya?

4. Quina opinió li mereixen les polítiques científiques (per exemple: avaluació, trams de recerca, finançament de projectes de recerca, etc.) de les administracions catalana i espanyola?

Respostes dels experts

SALVADOR ALSIUS (UPF)

1. Hi ha un problema clau en el cercle vicisós que es genera: les temàtiques específiques del país no es consideren de prou interès general, això comporta manca d'ajuts institucionals, la manca d'ajuts perjudica el reconeixement de l'activitat investigadora dels professors, això genera o desànim o derivació cap

a temàtiques que no són prou específiques de la realitat catalana, etc.

2. —
3. —
4. —

JOSEP GIFREU (UPF)

1. Em referiré només al que s'entén per *comunicació social*. Al meu parer, l'estat actual de la recerca en comunicació a Catalunya presenta un panorama que qualificaria de complex, ric i contradictori. Complex, perquè s'estan duent a terme una àmplia gamma d'iniciatives i d'estudis que comprenen la majoria dels sectors i subsectors de la comunicació, amb uns resultats globals difícils d'avaluar com un tot. Ric, perquè podem parlar ja d'una tradició catalana consolidada de recerca en comunicació al llarg dels darrers vint anys, amb múltiples grups, centres, publicacions i línies de recerca. I contradictori, perquè ni hi ha una política sostinguda i coherent de recerca en comunicació ni sembla que es destaquï algun liderat important en la investigació en àmbits centrals de la comunicació social.

2. En relació amb el context espanyol, la recerca catalana en comunicació pot considerar-se força ben dotada i situada. En general, les aportacions dels investigadors espanyols de la comunicació no compten en el rànquing internacional d'aquesta disciplina. I els catalans, tampoc. Hi ha algú que ha aconseguit de publicar alguna cosa en els circuits de prestigi europeus i/o anglosaxons. Però, en general, queda molt per fer... Massa sovint, la recerca que es fa als departaments universitaris sembla únicament vinculada a interessos instrumentals i burocràtics.

3. Per ser molt telegràfic, remarcaria aquests punts:

Punts forts:

- unes estructures i infraestructures universitàries que permeten una certa dedicació a la recerca en comunicació
- uns equips d'investigadors, diversificats i ben formats, que poden competir en àmbit internacional
- una bona recepció de la recerca i internacional.

Punts febles:

- manca d'una política de recerca en comunicació que doti financerament, orienti i coordini, les grans iniciatives de recerca en comunicació
- fragmentació i precarització de grups i d'iniciatives de recerca
- escassa presència internacional.

4. A Catalunya no hi ha cap política de recerca en comunicació que mereixi aquesta consideració. Això no significa que no hi hagi algunes iniciatives i mesures, i que no s'hi destinin alguns diners. Però, en el millor dels casos, el reconeixement de mèrits

(beques, grups consolidats, trams...) és totalment subsidiari dels paràmetres i mesures establerts des de Madrid.

JOAN CORBELLA (UPF)

1. En general, falten recursos econòmics i materials per poder realitzar-la en les condicions desitjables. Probablement es correspon amb la poca consciència col·lectiva (social, política i acadèmica) sobre la seva necessitat i/o utilitat, i una manca de valoració (o sigui, atorgar valor) sobre la necessitat d'alimentar la formació d'experts que realment puguin analitzar, estudiar i obtenir resultats sobre els fenòmens comunicatius i la seva repercussió i implicació social, que vagin més enllà dels tòpics i llocs comuns.

En definitiva, una desconsideració de la comunicació social com a camp de recerca important. Això genera que es destinin pocs recursos i que hi hagi pocs equips de treball estables i potents, i que la majoria del treball que es fa correspongui a recerca individual.

Amb tot això no vull dir que no hi hagi treballs de gran mèrit, però es corresponen més a voluntat o vocació individual que no pas a una demanda social rellevant.

2. Té un escàs nivell d'innovació sobre el que es fa a Espanya i en àmbit internacional. La manca de recursos pot haver contribuït al fet que falti innovació o capacitat de lideratge almenys en alguns camps de la recerca en comunicació.

Però en canvi té un volum important d'activitat sobre els aspectes específics del país (història, estructura i polítiques de mitjans de comunicació, sobretot).

Per a la resta, la majoria dels problemes apuntats a la pregunta 1 són comuns –amb més o menys intensitat– a Espanya i en àmbit internacional.

En tot cas, la formació d'equips i centres de recerca en comunicació està clarament per sota del potencial del país, en contrast amb aquests dos àmbits (espanyol i internacional).

3. *Punts forts:*

- bona formació dels professionals que surten de les universitats

- existència de persones amb un clar esperit de lideratge, necessari per engegar projectes ambiciosos de recerca

- bon nivell d'accés a la informació sobre el que s'està fent en d'altres llocs, i això és un estímul per a la recerca a Catalunya.

Punts febles:

- pocs recursos econòmics per a la recerca en comunicació, per engegar estudis ambiciosos

- poca atenció i interès de les empreses de comunicació per demanar ajut als investigadors i centres d'investigació, que es correspon amb l'esperit de desconsideració general sobre la recerca comunicativa.

4. No tinc prou elements de judici per respondre aquesta pregunta respecte a la recerca en general.

JOSEP M. FIGUERES (UAB)

1. La qualitat d'alguns estudis de caràcter individual i algun esforç col·lectiu de sistematització per part de centres com l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona amb força absència de recerca de les universitats, només presents com a tribunes divulgatives des de les importants revistes científiques, igual que l'IEC.

2. Sempre dins la meua especialització, la recerca historiogràfica en relació amb el periodisme té per al cas català tradició, innovació i qualitat, des d'un esforç personal en una línia que, tot i els buits, ofereix una dimensió de qualitat en el producte tot i la desigualtat, atesa la dispersió d'esforços i la varietat d'investigadors amb metodologies molt diverses.

Punts forts:

– individualitats potents, centres d'estudi amb potencialitats.

Punts febles:

– manca de política general de recerca, manca de plans coherents i racionals, personalismes i antagonismes en els protagonistes en la recerca, manca d'objectius de recerca compartits.

4. Susceptibles de millora, perquè responen a criteris discutibles en operativitat i resultats. La prova és contemplar les edicions que apareixen. La inexistència és demostrativa.

LLORENÇ GOMIS (UPF)

1. Crec que la recerca sobre comunicació a Catalunya cobreix cada cop més varietat de camps.

2. Està perfectament a nivell en el context espanyol. L'inter-nacional és massa divers per situar-la. En àmbit europeu em penso que ho està.

3. Potser s'ha treballat més en les qüestions específiques del país que en les teòriques.

4. Hi ha ganes de fer-ho bé i també molta polèmica. Com a emèrit no ho conec prou.

MIQUEL DE MORAGUES (UAB)

1. El gran creixement que ha experimentat l'oferta docent universitària en comunicació a Catalunya, en els darrers quinze anys, ha fet possible l'aparició d'una gran «massa crítica» de persones dedicades a la investigació/docència en aquestes matèries. Però aquest creixement quantitatiu no s'ha traduït, proporcionalment, en un creixement qualitatiu i equilibrat de la recerca. De manera que sembla necessària una nova i específica política de recerca en comunicació que aprofiti millor el gran potencial humà (i també estructural i documental) de què es disposa a Catalunya.

2. L'esmentat creixement quantitatiu (per exemple, el gran nombre de tesis i tesines) no s'ha traduït en una producció científica d'influència internacional, ja que són comptades les publicacions d'autors catalans a les revistes internacionals i a les col·leccions de llibres especialitzats en comunicació, fortament dominades per l'anglès i pels àmbits acadèmics anglosaxons. Aquesta absència contrasta amb la presència en els àmbits científics internacionals de les publicacions d'autors finlandesos, holandesos, danesos, suecs, etc. Tot i els canvis que es produeixen entre les generacions més joves, la manca de domini de l'anglès constitueix encara una barrera important per a la divulgació de la recerca feta a Catalunya, barrera que es podria superar amb una política específica d'ajut a la traducció. Però les barreres no són únicament en l'anglès; també cal considerar críticament la limitada presència d'autors catalans en les publicacions llatinoamericanes de comunicació. I, més en general, les escasses plataformes de difusió a escala espanyola i internacional de la recerca feta a Catalunya.

Punt forts:

– l'existència d'especialistes en les diverses temàtiques i àrees d'estudi de la comunicació

– una major especialitat de la recerca sobre els temes de comunicació de major implicació política per a Catalunya. És el cas dels estudis sobre estructura i polítiques de comunicació (descentralització, regulació audiovisual, etc.) o sobre llengua, comunicació i identitat.

– l'interès, en general, per les innovacions i pels nous paradigmes de la societat de la informació (com ara els estudis sobre Internet).

Punts febles:

– les deficiències en la formació de grups (equips) de recerca i l'excessiu individualisme d'aquestes tasques, amb els corresponents dèficits de formació.

– les limitades experiències d'estudis pluridisciplinaris, en part derivades de la mateixa concepció acadèmica dels estudis de comunicació, concebuts, massa sovint, de manera aïllada del conjunt dels estudis socials.

4. Les ciències de la comunicació pateixen el dèficit general de les polítiques científiques en relació amb les humanitats i les ciències socials, tant pel que fa als sistemes d'avaluació, com a la limitació de recursos per a la recerca.

La nova regulació d'avaluacions, trams, crèdits, etc. ha tingut alguns efectes positius en l'increment de l'autoexigència, però també ha comportat algunes desviacions, com ara la tendència a planificar la mateixa activitat científica a la «necessitat de fer currículum», més que a fer una aposta pel risc en la innovació i per la formació a llarg termini.

No obstant això, crec que la principal crítica a l'actual políti-

ca de recerca hauria de ser una autocrítica, adreçada a la política universitària catalana de comunicació i concretament a la manca d'una política de coordinació en el procés de multiplicació del nombre de facultats universitàries dedicades a la comunicació. Això ha incidit en l'empobriment, sense compensacions, de les facultats ja consolidades, en la desestructuració de grups en formació o en la multiplicació de tasques organitzatives i docents en detriment de la tasca de recerca de molts dels millors especialistes. Un exemple de les conseqüències negatives d'aquesta descoordinació també el podem trobar en l'actual dispersió de l'oferta de formació de doctorat a Catalunya, i en la inexistència d'una vertadera oferta d'excel·lència en aquesta matèria.

Finalment, cal destacar que els currículums dels especialistes posen de manifest que, en general, la comunitat científica està abocada a un excés d'activitats, derivat del protagonisme social de la comunicació a la nostra societat (seminaris, congressos, simposis, jornades, taules rodones, articles d'opinió, etc.) en detriment de l'activitat més pròpiament investigadora i de la producció més innovadora.

MARCIAL MURCIANO (UAB)

1. La recerca en comunicació a Catalunya és important en quantitat i qualitat. És particularment notable en els temes de comunicació local des de finals dels anys setanta.

2. La recerca catalana hauria d'estar finançada amb programes més ben dimensionats, més relacionats amb les necessitats socials i empresarials, i més ben projectada (divulgada) nacionalment i internacional.

3. *Punts forts:*

- amplitud i diversitat de la recerca
- connexions amb els corrents internacionals
- diverses àrees consolidades (comunicació local, teoria de la comunicació, etc.).

Punts febles:

- manca d'un sistema específic de R+D+I
- pressupostos de finançament limitats
- manca de grups internacionals consolidats.

4. Són encara d'aportacions petites d'un procés que cal consolidar. Caldria una millor articulació entre el sistema universitari, l'Administració i el sector empresarial.

MANUEL PARÉS (UAB)

1. Per la meua experiència internacional crec que a Catalunya, com pertot arreu, hi ha uns temes que gaudeixen d'una certa moda, que han assolit un tractament d'una qualitat remarcable. Vull subratllar que la bibliografia emprada és més cosmopolita que en altres països.

Crec que hi ha un marcat interès per estudiar les noves tecnologies, principalment Internet, la televisió, les polítiques de comunicació d'acord amb les directives de la Unió Europea, el llenguatge periodístic, principalment. De totes maneres, per les tesis en què he pogut intervenir, la temàtica investigada és força àmplia.

2. En part ho contesto en la pregunta anterior. Dissortadament, la recerca catalana en català, a la resta d'Espanya o a Llatinoamèrica, és molt poc coneguda. Les obres en espanyol tenen una difusió superior. Igualment, la participació catalana en les reunions científiques espanyoles és remarcable, mentre que en el cas estranger, en ocasions potser per dificultat lingüística, és limitada.

3. *Punts febles:* vegeu el que dic en la pregunta 1. Crec que la comunicació internacional (malgrat que parlem molt de la globalització), la comunicació política, la premsa, el paper comunicatiu dels grups de pressió, l'economia de la comunicació, entre d'altres, no gaudeixen de gaires obres que tractin aquests temes.

També són febles els esforços de recerca fets en el terreny de l'ètica i la deontologia de la comunicació; en la interdisciplinarietat de la comunicació; en les relacions entre comunicació i cultura, crec que a més de la cultura com a creació caldria ocupar-se de l'antropologia cultural; en la comunicació política, de temes com els moviments socials i els grups de pressió. Igualment, la psicologia social i comunicació.

4. Lamentablement, no en tinc gaire experiència. Em temo que, en àmbit institucional, es prioritza massa la recerca en equip, mentre que la individual és sovint menystinguda. Ho considero un error.

Pel que fa als trams, malgrat que personalment no he tingut cap entrebanc, em temo que sovint es produeixen situacions equívokes i inadmissibles.

MIQUEL RODRIGO (UAB)

1. Malgrat que pugui semblar pedant, m'autoesmentaré. En el capítol del meu llibre *Teorías de la comunicación: ámbitos, métodos y perspectivas*, dedicat a la recerca a Catalunya, hi apunto algunes característiques (p. 114-118). No tinc gaire clar, com indicava Gifreu, que existeixi una «Escola Catalana» de comunicació. Malgrat que és veritat que hi ha una certa preocupació per determinats temes com ara les polítiques de comunicació o la comunicació de proximitat. No crec que s'hagi de caure ni en l'autocomplaença ni en el pessimisme. Crec que la recerca catalana de comunicació ha produït aportacions interessants pel que fa a investigacions empíriques sobre diversos fenòmens comunicatius del país. Potser caldria fundar línies de recerca i teories originals, que li donin més projecció internacional. Crec que

hi ha prou massa crítica per fer-ho. Potser falten ajudes i fons per a la recerca.

2. Crec que la recerca està a l'altura de la de l'Estat espanyol, però no és equiparable a la de països amb més tradició i potencial intel·lectual com ara els Estats Units, França, la Gran Bretanya, Itàlia, etc.

D'altra banda, també cal assenyalar una globalització en la recerca en comunicació, per la qual cosa els reptes en recerca es repeteixen en diversos països, independentment del potencial investigador.

3. Punts forts:

- una recerca empírica d'anàlisi de la comunicació del país bastant notable

- unes bases solvents per dur a terme investigacions amb més projecció internacional.

Punts febles:

- manca d'estudis teòrics que aportin una visió més global als canvis comunicatius, culturals i socials

- manca de més projecció internacional

- poc ajut a la recerca en comunicació.

4. En el nostre camp es produeix una gran paradoxa: cada dia hi ha més consciència ciutadana de la importància social de la comunicació. No obstant això, no hi ha més fons per a la recerca en comunicació. No som una de les àrees prioritzades (tret dels aspectes més tecnològics) en la recerca. Penso que les polítiques científiques, tant catalana com estatal, fomenten —en el millor dels casos— els estudis empírics *ad hoc* i s'obliden de la recerca més teòrica i de base. Tinc una gran desconfiança en els criteris que s'utilitzen en les avaluacions, trams d'investigació, finançament de projectes de recerca, etc. Sobretot perquè no s'estableixen criteris objectius i quantificables en la valoració de la recerca. Encara que el DURSI ho ha intentat, els barems donats a les diverses revistes científiques són bastant discutibles.

ENRIC SAPERAS (URJC)

1. La recerca a Catalunya em sembla que manifesta l'estat general de la recerca a l'Estat espanyol. Em penso que és una recerca moderna i molt pròpia de la recerca que es fa a Europa, però amb algunes dificultats molt característiques (que concretaré a la pregunta 3). La recerca a Catalunya té la mancança de no disposar d'un sistema comunicatiu propi i fort capaç d'oferir un context d'expansió i un caràcter aplicat a la recerca. Aquesta manca de context fa que sigui una recerca molt «universitària» o molt pendent de l'Administració pública i, doncs, poc innovadora. Malgrat això, i tenint en compte el marc general espanyol continua sent una recerca molt competitiva respecte a la resta de l'Estat. Em penso que ens trobem en una època que podria

provocar una crisi: dificultats en la renovació de les generacions d'investigadors i una forta dificultat per formar i incorporar nous investigadors.

2. En relació amb el context espanyol la situació és de mimetisme bàsicament per la pressió administrativa de les universitats públiques i pel creixent caràcter «funcionarial» dels docents i investigadors. Penso que s'ha perdut autonomia i capacitat innovadora. Respecte al marc internacional la recerca es troba en un estat de seguiment d'una fase de transformació que afecta tota la recerca, com a conseqüència dels canvis que està experimentant el sistema comunicatiu i les seves formes d'impacte des dels noranta fins ara. Però l'actitud és d'espectadors, i no pas d'impulsors, llevat d'un discurs molt propi de Catalunya com és el cultural (o multicultural) i conceptes de moda com la «pau», la «globalització»... Per mi falta molta més recerca aplicada —no hi ha un sistema comunicatiu propi i fort o crític (quasi inexistent).

3. Punts forts:

- una gran tradició de recerca

- un contacte amb Europa i Llatinoamèrica.

Punts febles:

- dependència del poder polític i administratiu: «funcionarització»

- gran dificultat per introduir noves generacions d'investigadors i renovar la tradició de les dues generacions d'investigadors que van donar lloc a la recerca

- incomprensió de les universitats i dels mitjans de comunicació

- reclusió en temes vagues i poc vinculats a la realitat immediata del sistema comunicatiu i de l'audiència

- desconeixement social pel que fa a la tasca dels investigadors

- massa investigadors sense professionalització i dificultat de formar i potenciar el treball de grups de recerca

- incapacitat de desenvolupar recerca bàsica o fonamental.

4. De les respostes anteriors es dedueix: les lleis universitàries han anat empitjorant la situació i ha estat una de les causes per reduir la capacitat i innovació de la recerca. Les polítiques universitàries han dificultat la renovació i l'impuls de nous professors, i també de nous investigadors. Són polítiques que (greu error) potencien la valoració individual i no la de l'activitat dels grups de recerca. Les polítiques de recerca i d'investigació són un fre i impliquen la funcionarització i la competitivitat (entesa com a fragmentació) entre departaments i facultats. La Unió Europea crea grans consorcis (*pools*) d'investigadors de forma interuniversitària i interdepartamental: en el cas de la recerca comunicativa la tendència ha estat la contrària. Tot i la crisi, o fase de transformació, actual la recerca catalana continua sent davantera; cal, però, matisar en quin context ens movem.

ANNEX 2**Premis a la Investigació sobre Comunicació de Masses (CAC) 1996-2002⁵**

VIII EDICIÓ (1996)

Jordi Busquet i Duran, pel treball *La cultura i la comunicació de masses a debat*.

Accèssits:

Manuel Carlos Fernández Sánchez, pel treball *Influència del muntatge en el llenguatge audiovisual*.

María del Pilar Martínez-Costa Pérez, pel treball *Transformacions de la radiodifusió sonora a Europa: escenari per a la introducció de la ràdio digital per satèl·lit*.

IX EDICIÓ (1997)

Salvador Alsius i Clavera, pel treball *Ètica informativa i televisió*.

Accèssits:

María Josefa Bezunartea Valencia, pel treball *Cómo las opiniones compiten con los hechos*.

Segon accèssit:

Rafael Xambó i Olmos, pel treball *El sistema comunicatiu valencià*.

X EDICIÓ (1998)

Hugo Aznar Gómez, pel treball *Comunicación responsable: la autorregulación de los medios*.

Accèssits:

Anna Diloy San Miguel, pel treball *El concepto de la legibilidad aplicada a la tipología de prensa*

Núria García Muñoz, pel treball *Comportamientos y hábitos de consumo televisivo del niño en el ámbito familiar*.

XI EDICIÓ (1999)

Carme Farré Pavia, pel treball «Serra d'Or», *intelectualitat i cultura resistents en el segon franquisme*.

Accèssits:

Antonio Fayos Gardó, pel treball *Derecho a la intimidad y medios de comunicación*.

María del Carmen García Galera, pel treball *Percepción y reacción ante el discurso televisivo: la influencia de la programación violenta en el proceso de socialización infantil*.

5. En aquest annex s'inclouen les dades d'aquests premis únicament amb caràcter documental, és a dir, a fi de completar aquest report amb informacions que poden ser útils a l'hora de documentar la història recent de la recerca en comunicació social a Catalunya. No s'han derivat conclusions especials a partir d'aquestes dades ni han influït de manera específica les conclusions del report (figura 15, taula 16).

XII EDICIÓ (2000)

Xavier Giró Martí, pel treball *Anàlisi crítica del discurs sobre nacionalisme i identitat als editorials de la premsa diària publicada a Catalunya des de la transició fins al Govern del PP (1977-1996)*.

Accèssits:

Inmaculada Higuera Vicente, pel treball *Valor comercial del derecho de imagen: Aportaciones del right of publicity norteamericano al derecho a la propia imagen*.

Pedro Sangro Colón, pel treball *El concepto de «montaje cinematográfico». Una revisión de su formulación teórica*.

XIII EDICIÓ (2001)

Juana Gallego Ayala, pel treball *La prensa diaria por dentro. Mecanismos de transmisión de estereotipos masculinos y femeninos en la prensa de información general*.

Accèssits:

Joaquim Romaguera i Ramió, pel treball *Contribuciones científicas e invents tecnològics d'intel·lectuals i tècnics espanyols, del precinema al cinema en relleu i la televisió (1946-1954)*.

María Marcela Farré Ruscalleda, pel treball *Náufragos del relato. La construcción ficcional del inmigrante en el mundo posible del telediario*.

XIV EDICIÓ (2002)

Premi al tema obert sobre comunicació de masses:

Eva Pujadas Capdevila, pel treball *Els discursos sobre la televisió de qualitat: Àmbits temàtics de referència i perspectives d'anàlisi*.

Premi al tema específic de recerca sobre el sector audiovisual:

Lluís Bonet i Agustí, pel treball *Audiovisual, indústries culturals i globalització: estratègies empresarials i governamentals davant l'impacte de les noves tecnologies*.

ANNEX 3**Informes presentats pel CAC (anys 2001 i 2002)⁶**

7-2-2001 Informe 4/2001. *El tractament als teletinformatius de la notícia del naufragi d'una pastera a la platja de Tarifa*.

1-3-2001 Informe 5/2001. *El tractament als teletinformatius del judici sobre presumptes casos de pederàstia al Raval*.

6. Igual com hem indicat en l'annex interior, hem d'assenyalar aquí que s'inclouen les dades d'aquests informes únicament amb caràcter documental, és a dir, a fi de completar aquest report amb informacions que poden ser útils a l'hora de documentar la història recent de la recerca en comunicació social a Catalunya.

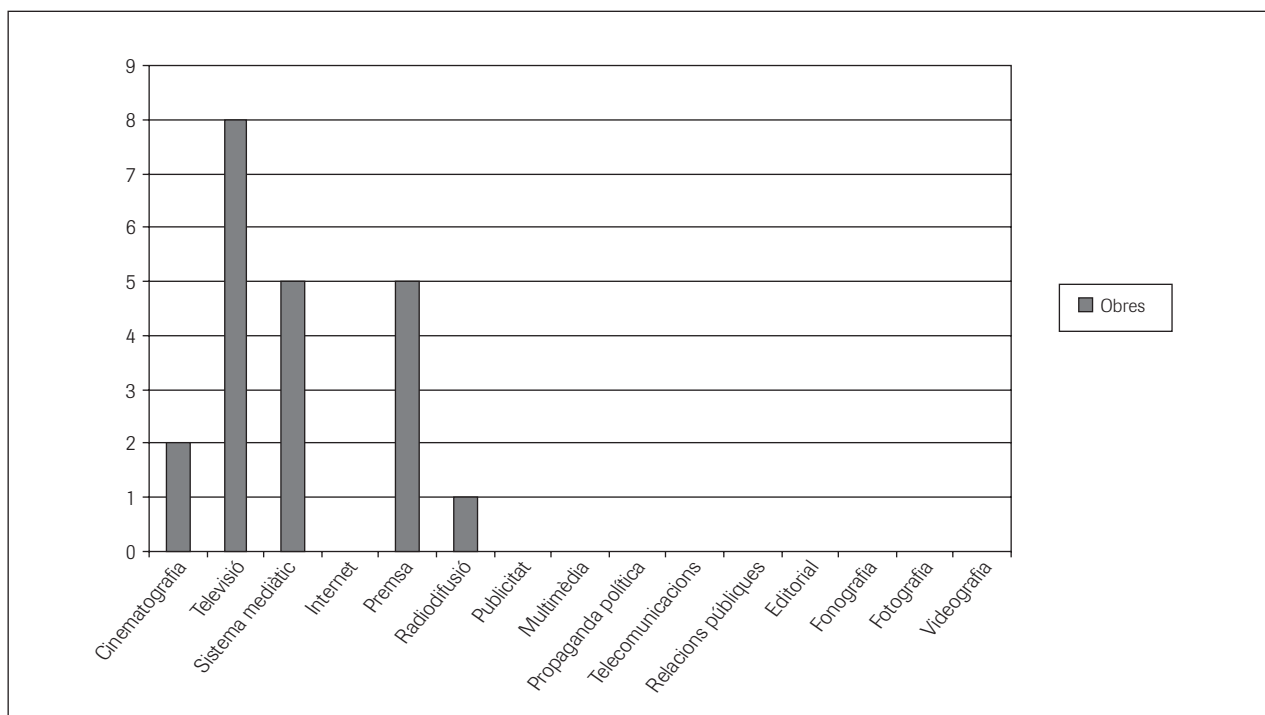

FIGURA 15. Premis a la Investigació 1996-2002.

TAULA 16
Llengua utilitzada en els premis

Idioma	Nombre
Català	11
Espanyol	9

5-6-2001 *La definició del model de servei públic al sector de l'audiovisual.*

14-6-2001 *Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans de ràdio i televisió de Catalunya.*

25-7-2001 *Informe sobre el sector audiovisual a Catalunya, 2000.*

24-10-2001 Informe 25/2001. *La representació dels actors polítics al debat de política general al Parlament de Catalunya els dies 2,3 i 4 d'octubre de 2001.*

24-10-2001 Informe 26/2001. *La representació dels actors polítics al debat de la moció de censura al Govern de Catalunya (Parlament de Catalunya, 17,18 i 19 d'octubre de 2001.*

19-11-2001 Informe 28/2001. *El tractament informatiu de*

l'accident d'un autocar a Villarrasa (Huelva) el dia 14 de novembre de 2001.

16-01-2002 Informe 1/2002. *La publicitat de joguines durant la campanya de Nadal 2001-2002.*

13-03-2002 Informe 5/2002. *El tractament de la polèmica del hijab als informatius de televisió.*

03-04-2002 Informe 7/2002. *El tractament informatiu de l'accident de trens a Torredembarra.*

08-05-2002 *La representació dels actors polítics en els teletinformatius d'àmbit català. Dades del trimestre de febrer a abril.*

10-05-2002 *Informe sobre el sector audiovisual a Catalunya, 2001.*

12-05-2002 *Informe sobre la viabilitat d'una agència catalana de comunicació.*

12-05-2002 *Informe en compliment de la moció 141/VI del Parlament de Catalunya sobre el projecte de la televisió i la ràdio digitals.*

21-06-2002 *Informe sobre la revisió del model de televisió local a Catalunya.*

21-06-2002 *Informe sobre el tractament de la vaga general del dia 20 de juny en els teletinformatius.*

25-06-2002 *Informe sobre el pluralisme en els teletinformatius d'àmbit català. Dades del trimestre de març a maig de 2002.*

25-06-2002 *Informe sobre la comprovació de l'acompliment per part de TVC de l'obligació continguda en l'apartat 6 de l'article 3 de la Instrucció General del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre quotes d'obres audiovisuals europees. Exercici 2000.*

01-07-2002 *Infància, violència i televisió. Usos televisius i percepció infantil de la violència a la televisió.*

08-07-2002 *Informe sobre la comprovació de l'acompliment per part de TVC de l'obligació continguda en l'apartat 6 de l'article 3 de la Instrucció General del Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre quotes d'obres audiovisuals europees. Exercici 2001.*

Juliol 2002 *La televisió digital terrestre a Espanya. Situació i tendències.*

15-11-2002 *Informe sobre el pluralisme en els teletinformatius d'àmbit català. Dades del trimestre de juny a setembre de 2002.*

22-11-2002 *El tractament informatiu de la retenció d'alumnes en una escola de l'Hospitalet de Llobregat el dia 18 de novembre de 2002.*

Anàlisi

Els vint-i-quatre informes elaborats pel CAC els anys 2001 i 2002 es poden distribuir en tres àrees principals (taula 17).

Pel que fa a l'àrea amb més volum de producció investigadora (anàlisi del contingut/del discurs), l'èmfasi es posa en l'avaluació del tractament informatiu que es realitza de temes específics que desperten interès social: immigració, situacions de crisi, pluralisme, etc.: tretze informes.

Per raons òbvies, el sector que acapara l'atenció és la televisió, seguit de la publicitat audiovisual i el mitjà radiofònic.

TAULA 17
Àrees dels informes del CAC (2001-2002)

Àrees	Nombre
Anàlisi del contingut	15
Polítiques de la comunicació	6
Estructura i/o economia de la comunicació	3